Innhold:

REGIONALPOLITIKK

EEC-MEDLEMSKAP OG ARBEIDSLEDIGHET

VERDSETTINGS- OG FORDELINGSMETODER VED STRANDPLAN

REISELIVSPOLITIKK

REGIONALØKONOMI

SKÅNLANDUTVALGETS RAPPORT

SOSIALØKONOMEN

5 - MAI 1972 ÅRGANG 26

5 | 72

MAI

SOSIALØKONOMEN

Redaksjon:

Knut Eggum Johansen
Tor Kobberstad
Leif Asbjørn Nygaard

●

Redaksjonsutvalg:

Arne Amundsen
Erling S. Andersen
Svenn G. Anderssen
Knut Elgsaas
Harald Fure
Kåre Gisvoll
Stein Hansen
Tore Lindholt
Svein Longva
Per Halvor Vale

SOSIALØKONOMEN
Utgitt av
Norske Sosialøkonomers
Forening
Formann:
Lisa Blom

●

Utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til foreningens medlemmer.

●

Sekretariat:
Storgt. 26 IV
OSLO 1
Telefon 20 22 64

Abonnementpris kr. 70,—
pr. år. Enkeltnummer kr. 8,—

INNHOLD

REGIONALPOLITIKK 3

FRITZ C. HOLTE:
NORSK EEC-MEDLEMSKAP OG MULIGHETENE FOR ARBEIDSLEDIGHET I NORGE 5

JØRGEN AMDAM:
DISKUSJON AV VERDSETTINGS- OG FORDELINGSMETODER VED STRANDPLAN 17

TORE BJERKE:
NYE TONER I DEN OFFENTLIGE REISELIVSPOLITIKK 25

TORMOD HERMANSEN:
REGIONALØKONOMISK ANALYSE OG PLANLEGGING 27

LEIF EIDE:
SKÅNLANDUTVALGETS RAPPORT OM DEN ØKONOMISKE OG MONETÆRE UNION I EF 33

Manuskript med innledende resymé sendes Norske Sosialøkonomers Forening, Storgt. 26 IV, Oslo 1 (tlf. 20 22 64). Artikler, kommentar- og/eller debattinnlegg må være redaksjonen i hende senest den 10.de i måneden før utgivelsen.

EDB-konsulent

Til NAVFs nyopprettede EDB-senter for humanistisk forskning, beliggende i Bergen, skal det knyttes en EDB-teknisk konsulent.

Sentret skal tjene forskere i hele landet. EDB-konsulenten må være villig til å delta i alt arbeid som faller inn under sentrets generelle formål, herunder utvikling av programutrustning og informasjonsvirksomhet.

Det skal installeres en PDP 11/20, som også skal kopples til det nye regneanlegget (Univac 1110) ved Universitetet i Bergen.

Stillingen som er på åremål, lønnes etter kvalifikasjoner fra l.kl. 17 til l.kl. 23 i Statens lønnsregulativ.

Søknadsfrist: 1. juni 1972.

Nærmere opplysninger kan fås ved henvendelse til sentrets leder, Jostein Helland Hauge, Nordisk Institutt, Universitetet i Bergen. Telefon: 05/21 00 40.

Søknad sendes til

NAVF

NORGES
ALMENVITENSKAPELIGE FORSKNINGSRÅD,
Wergelandsveien 15,
Postboks 7188, Homansbyen, Oslo 3,
Telefon: 20 65 35.

Regionalpolitikk

For vel to år siden avga de tre landsdelskomitéene for Østlandet, Vestlandet og Trøndelag sine innstillinger. På grunnlag av disse er det nå lagt fram en stortingsmelding om regionalpolitikken og lands- og landsdelsplanleggingen. Et hovedsiktemål med denne meldingen sies å være å komme fram til målsettinger for det fremtidige bosettingsmønsteret. Videre sies det å være et viktig formål med meldingen å få startet arbeidet med en samlet landsplanlegging.

Disse intensjonene er bare i liten grad fulgt opp i meldingen. Således sies det i realiteten ikke noe om hvilke langsiktige målsettinger som skal gjelde for fordelingen av Norges befolkning etter landsdeler. Dette kan da heller ikke gjøres ut fra landsdelskomitéenes innstillinger. Disse bygger på forutsetninger som ikke uten videre kan forenes. Østlandskomitéen baserer seg på en videreføring av utviklingen i 1960-årene med betydelig tilflytting, mens komitéene for Vestlandet og Trøndelag oppfatter det som en målsetting at disse landsdeler minst skal opprettholde sin andel av landets befolkning. Dessuten foreligger til nå ingen innstillinger fra landsdelskomitéene for Nord-Norge og Agder/Rogaland. Videre omfattes ikke Møre og Romsdal av noen av komitéene. Grunnlaget for å vurdere de enkelte landsdeler er derfor meget ulikt.

Stortingsmeldingen om regionalpolitikken gir ikke noen selvstendig vurdering av bosettingsmønsteret i landsmålestokk. I stedet for å ta opp det grunnleggende spørsmålet om hvor i landet folk skal bo, innskrenker meldingen seg til å kommentere den drøfting som landsdelskomitéene har gitt av det interne bosettingsmønsteret i landsdelene. Blant de standpunkter som her tas, kan nevnes at meldingen ikke følger Østlandskomitéens forslag om å bygge ut byene ved Mjøsa for å dempe innflyttingen til Oslo-området. Behovet for å bygge ut avlastningsbyer for Oslo på Østlandet tenkes også redusert ved at noe av veksten i stedet blir forskjøvet til andre landsdeler. Imidlertid gis ingen mer presis drøfting av hvor veksten skal fordeles og hvordan dette skal oppnås.

Det er bemerkelsesverdig at en stortingsmelding om landsdelsplanlegging blir lagt fram før alle landsdelskomitéene har gitt sine innstillinger. Spesielt burde det vært en forutsetning at en innstilling fra Nord-Norge-komitéen kunne blitt utnyttet i meldingen, siden denne landsdelen har større fraflytting enn noe annet område. Det kan diskuteres om meldingen har noen som helst hensikt når den ikke gir noen utdyping for de landsdelene hvor problemene er størst. Heller ikke er det tatt opp noen politiske prinsippspørsmål som meldingen kan bære fram, innholdet er i alt vesentlig refererende.

Som en videreføring av arbeidet med general- og regionalplaner pekes det på behov for en mer omfattende landsplanlegging. Denne tenkes som en ramme for den fysiske planlegging. Det er uten tvil sterkt behov for en slik politisk klarlegging av hvordan ulike landsdeler skal utvikle seg i forhold til hverandre. Meldingen gir imidlertid ikke noe bidrag til dette. Bare generelle synspunkter er lagt fram, uten noe handlingsprogram for videre arbeid. Det er ikke i første rekke noen mangel på planleggingsprinsipper som til nå har ført til en politisk uønsket utvikling. I langt større grad har det vært uklarhet og uenighet om de politiske målsettinger. Lokaliseringen av arbeidsplasser har der-

for skjedd uten inngrep eller styring. Den mangel på standpunkter som meldingen viser, er en god illustrasjon av slik uklarhet om målsettingene.

Et annet og mer konkret forslag er antydet i kapittelet om samferdsel. Her nevnes at mange samferdselsoppgaver er rent lokale. Muligheten for en overføring av ansvaret for disse fra statlige til fylkeskommunale myndigheter blir påpekt. Dette prinsippet kan få store konsekvenser. En slik overføring av bevilgningsmyndigheten vil trolig forutsette et større kommunalt inntektsgrunnlag, dvs. en omfordeling mellom statlige og kommunale inntekter. Dette kunne være et langt skritt mot større desentralisering av den fysiske planlegging.

Stortingsmeldingen om regionalpolitikken og lands- og landsdelsplanleggingen har en meget pretensiøs tittel. Innholdet svarer dårlig til hva tittelen lover. I innledningen sies at det også vil bli lagt fram en stortingsmelding om mål og midler i distriktsutbyggingen. Men det er i meldingen om regionalpolitikken at den generelle vurdering av næringspolitiske og befolkningsmessige spørsmål for hele landet sies å bli gitt. Egentlig har vi aldri hatt noen regionalpolitikk i Norge. Vi har heller ikke fått det med den meldingen som nå er lagt fram.

aspiranter til utenriks-tjenesten

Utenriksdepartementet vil i august/september 1972 ta opp inntil 12 aspiranter til den utenrikske fagetat. Søkerne bør ha høyere utdannelse fra norsk eller tilsvarende godkjent utenlandsk læreverk. Også kandidater som avlegger avsluttende eksamen i vårsemestret 1972, kan søke.

Utenrikstjenesten, som skal vareta og fremme Norges interesser i forholdet til utlandet, byr på interessante, varierte og krevende arbeidsoppgaver innen felter som politikk, økonomi, utenrikshandel, folkerett, skipsfart og luftfart, utviklingshjelp, informasjonsvirksomhet, kulturelt samkvem med utlandet, bistand til norske borgere m. m. Utviklingen i det mellomfolkelige samarbeid vil føye stadig nye arbeidsområder til de gamle. Utenrikstjenestemenn utfører sitt arbeid i et internasjonalt miljø, men i nær kontakt med norske myndigheter og norsk næringsliv.

Treningsprogrammet for aspiranter tar sikte på å dyktiggjøre dem for disse arbeidsoppgaver. Det begynner med praktisk tjeneste i Utenriksdepartementet, vanligvis av ett års varighet, kombinert med språkstudier. Deretter følger et intensivt kurs i bl. a. norsk økonomi og samfunnskunnskap, internasjonalt økonomisk samarbeid, utenrikspolitikk, norsk rett, folkerett, informasjonsvirksomhet, interne reglementer og instrukser, samt fortsatte språkstudier — før første gangs tjenestegjøring ved utenriksstasjon.

Aspirantstillingene er plassert i lønnsklasse 14 i statens regulativ, men avlønning i lønnskl. 17 (for tiden kr. 37 650,— til kr. 45 970,— pr. år) kan påregnes for aspiranter med høyere utdannelse.

Søknadsfristen er 22. mai 1972. Interesserte bes henvende seg til Utenriksdepartementets 1. administrasjonskontor/aspirantsekretæren, 7. juni-plassen 1, Oslo-Dep., (telefon 20 41 70) for nærmere opplysninger om søknadens innhold, form m. v.

60k/72 Innrykket av Statens informasjonstjeneste

Norsk EEC-medlemskap og mulighetene for arbeidsledighet i Norge

AV
DOSENT FRITZ C. HOLTE,
NORGES LANDBRUKSHØGSKOLE

Fra norske EEC-tilhengere hevdes ofte at medlemskap vil sikre eksporten av norske produkter og fremme produktivitetsveksten i bedriftene. Dette antas å redusere faren for arbeidsledighet i Norge. Slik argumentasjon gir imidlertid ikke grunnlag for å si hvordan EEC-medlemskap vil påvirke sysselsettingen i Norge.

Endringer i tollforhold eller i produktivitetsutvikling har langt mindre virkninger på Norges konkurranseevne enn det ofte hevdes. Dette skyldes bl.a. den tilpassingsmekanismen som ligger i lønns- og prisutviklingen. Videre har Norge til nå kombinert høy sysselsetting med moderat prisstigning. Ved medlemskap i EEC er det grunn til å vente at vi må velge mellom mindre gunstige kombinasjoner av prisstigning og arbeidsledighet. I noen grad skapes arbeidsledighet ved strukturendringer i næringslivet. Norsk EEC-medlemskap vil redusere norske myndigheters muligheter for å styre strukturendringene.

I. Konkurranseevne og sysselsetting.

1.1 *En argumentasjon for EEC-medlemskap*

I EEC-debatten argumenteres det ofte på følgende måte: Norsk EEC-medlemskap vil sikre norske produkter tollfri adgang til EEC-markedene. Medlemskap vil også skape økt kontakt med EEC-landene, noe som vil føre til raskere teknologisk utvikling og dermed sterkere produktivitetsvekst i norske bedrifter. Både en sikret tollfri adgang til EEC-markedene og en raskere produktivitetsvekst vil styrke norske eksportbedrifters konkurranseevne og følgelig også gjøre arbeidsplassene i disse bedriftene sikrere. Norsk EEC-medlemskap vil derfor redusere faren for arbeidsledighet i Norge.

Etter min oppfatning gir denne argumentasjonen et meget ufullstendig grunnlag for en vurdering av hvordan norsk EEC-medlemskap vil påvirke sysselsettingen i Norge. Dette vil bli utdypet i det følgende. I dette kapitlet drøfter jeg hva EEC-medlemskap vil bety for eksportbedriftenes konkurranseevne. I senere kapitler tar jeg opp andre sider av sysselsettingsproblemene.

Drøftingene gjelder stort sett forholdene på litt lengre sikt, men jeg berører også enkelte kortsiktige forhold.

1.2. *Kommentarer til tollproblemet.*

a. De «seks» har gitt prinsipiell tilslutning til EFTA-kravet om at det ikke skal bygges opp nye toll-murer mellom tidligere EFTA-partnere. (Dette løftet er referert i EFTA-bulletin av 9. desember 1971.) Storbritannia og Danmark er selvsagt forpliktet til det samme syn. Det er derfor neppe tvil om at et Norge utenfor EEC vil få en frihandelsordning med EEC-landene. Visse varer vil imidlertid i første omgang midlertidig bli unntatt fra frihandelsordningen, og det har vært en del debatt om hvor omfattende disse unntakene vil bli. (Jfr. artikler av Odd Aukrust og Erik Ribu, Sosialøkonomen nr. 10 for 1971.)

b. Frihandelsordningen vil antakelig inneholde en klausul som gir EF-landene og Norge adgang til å innføre midlertidige unntak fra tollfriheten når særlige grunner tilsier det. Med utgangspunkt i dette er det blitt hevdet at den tollfriheten som følger med en frihandelsordning vil være mindre sysselsettings-bevarende enn den tollfriheten som følger med EEC-medlemskap. Argumentasjonen er denne: Blir Norge EEC-medlem vil medlemskapet antakelig vare svært lenge, slik at bedriftene kan være sikre på at tollfriheten vil gjelde i mange år framover. Derimot er det mulig at et unntak fra en frihandelsordning kan komme i løpet av betydelig kortere tid. Den tollfriheten som en bestemt eksportbransje oppnår gjennom en frihandelsordning, vil derfor være en stimulanse til utbygging av bransjen som er mindre sterk enn den stimulansen som følger med en tollfrihet som har sitt grunnlag i EEC-medlemskap.

Mitt syn på dette argument er følgende: De nærmeste årene tror jeg det betyr lite om tollfriheten skyldes en frihandelsordning eller EEC-medlemskap. Jeg finner det rimelig å anta at hverken EEC-landene eller Norge raskt vil sette i verk særlig merkbare unntak fra en frihandelsordning som har sitt utgangspunkt i et løfte om at det ikke skal bygges nye tollmurer mellom tidligere EFTA-partnere. Jeg tror videre at hvis Norge ikke blir EEC-medlem, vil de fleste norske bedriftsledere dele denne oppfatningen og treffe de fleste av sine beslutninger i samsvar med dette. I den utstrekning det også på kort sikt vil være beslutninger som påvirkes av at tollfriheten kommer i en annen stilling under en frihandelsordning enn under et EEC-medlemskap, vil dette være beslutninger som gjelder den langsiktige utbygging av bedriftene. På lengre sikt vil derfor kanskje utbyggingen av visse eksportbransjer bli noe svakere hvis Norge blir stående utenfor EEC enn om Norge blir EEC-medlem. Men om dette er tilfelle, vil det, av grunner jeg skal gjøre rede for senere, neppe skape noen fare for arbeidsløshet i et Norge utenfor EEC.

Forøvrig kan en gå ut fra at eventuelle midlertidige avvik fra frihandelsordningen må ligge innenfor de rammene som gis ved GATT-avtalen. Dette legger viktige begrensninger på den tollgrensen en vil kunne få mellom EEC-landene og Norge.

c. Bl. a. for å kunne vurdere et argument jeg skal referere i avsnitt 1.5. nedenfor, kan det være nyttig å se på størrelsen av visse tollbeløp i forhold til størrelsen av nasjonalproduktet.

I 1970 var det norske bruttonasjonalproduktet 89 milliarder kroner, mens Norge eksporterte varer for 9,6 milliarder kr. til den gruppen av land som består av EEC-landene, Storbritannia og Danmark. Hvis vi overfor alle disse landene hadde møtt en tollsats på 10 % (denne satsen er uten tvil høyere enn den nåværende gjennomsnittlige tollsatsen på norsk eksport til EEC) så ville tollen på denne eksporten ha utgjort 1,1 % av det norske bruttonasjonalproduktet. — Ved vurdering av dette tollbeløpet må en ta hensyn til det som er sagt tidligere om den frihandelsordningen Norge kan regne med å få med EEC-landene hvis Norge ikke blir EEC-medlem. Denne frihandelsordningen vil antakelig innebære at den ekstra tollbelastningen norsk eksport får om Norge blir stående utenfor EEC, neppe noe år vil utgjøre mer enn noen få promille av det norske bruttonasjonalproduktet.

d. Den store plass tollspørsmålet har hatt i EEC-debatten er bakgrunnen for at jeg har brukt noe plass på disse spørsmålene. Det er imidlertid min oppfatning at de betyr lite. Jeg tror at forholdene i Norge bare i beskjeden utstrekning vil bli påvirket av de *tollmessige* konsekvensene av Norges valg mellom alternativet «EEC-medlemskap» og alternativet «Ikke EEC-medlemskap». Så vidt jeg kan forstå deles denne oppfatningen av et stort flertall av dem som er fagfolk på dette området. Jeg kan her bl. a. henvise til boken «EF-Norges vei?» (Universitetsforlaget 1972). Her heter det på side 74 om visse undersøkelser som er foretatt: «De viktigste konklusjonene er følgende: Dagens tollsatser er små og er ikke vesentlige hindringer for handelen mellom landene. Det er en rekke faktorer som påvirker handel, og toll er bare en av dem.»

En av konsekvensene av dette synet på tollspørsmålet er at når Norges standpunkt til medlemskap i EEC skal treffes, bør en ikke legge noen særlig vekt på den ekstra toll en del av den norske eksporten i kortere eller lengre perioder vil møte hvis landet ikke blir medlem. En annen konsekvens er at en heller ikke bør legge noen særlig vekt på den midlertidige tollbeskyttelse av visse importkonkurrerende bedrifter som en får ved å bli stående utenfor EEC.

1.3. *Produktivitetsutviklingen.*

Et av argumentene for norsk EEC-medlemskap er at et slikt medlemskap vil føre til et sterkere samarbeid mellom norske eksportbedrifter og utenlandske bedrifter, noe som vil høyne produktiviteten i de norske bedrifene. I tilknytning til dette argumentet er det flere forhold det er verd å være oppmerksom på.

Forholdene er ulike i de ulike bransjer. For meg virker det sannsynlig at det er en del eksportbransjer hvor de norske bedriftene vil makte å produsere like effektivt som EEC-landenes bedrifter, selv om de norske bedriftene ikke inngår noe nært samarbeid med utenlandske bedrifter.

I andre eksportbransjer vil et samarbeid med utenlandske bedrifter være nødvendig om de norske bedriftene raskt skal kunne få del i teknologiske framskritt. I flere av disse bransjene er det imidlertid allerede idag mange norske bedrifter som er mer eller mindre nært knyttet til utenlandske bedrifter. Således framstilles det meste av den norsk-produserte aluminium i bedrifter som er ledd i internasjonale konserner. Norsk EEC-medlemskap er ikke nødvendig for at *disse* bedriftene skal få teknologisk viten fra utlandet.

I andre bransjer vil det, også om Norge blir stående utenfor EEC, være mulig å få norske bedrifter nærmere knyttet til utenlandske bedrifter enn de er idag. Jeg vil i denne sammenheng sitere hva professor Leif Johansen uttaler i artiklen «Norge, EEC — og arbeiderbevegelsen» (utgitt av Folkebevegelsen): «*Om* vi skulle ønske kapitaltilførsel og integrering mellom norske og utenlandske bedrifter for å få del i den teknologiske utvikling så har vi selvfølgelig utenfor EEC full frihet til å praktisere våre konsesjonslover, støtteregler osv. akkurat så liberalt overfor utenlandske bedrifter som vi finner det hensiktsmessig ut fra disse grunner. På grunn av sin relativt høye inntekt og store utenrikshandel utgjør Norge-Sverige et langt mer interessant marked for utenlandske bedrifter enn vårt folketall skulle tilsi, og jeg er ganske sikker på at vi foruten samarbeid med den avanserte svenske industri også kan få etableringer av utenlandske bedrifter såvel fra EEC-landene som fra land utenfor EEC, selv om vi ikke går inn i EEC — *dersom vi altså ønsker dette.*»

På bakgrunn av dette tror jeg at hvis (i) Norge

blir stående utenfor EEC og (ii) målsettingen om vekst i produksjonen blir like høyt prioritert i Norge som i EEC, da vil Norge få en produksjonsteknisk utvikling som ikke avviker særlig mye fra hva landet vil få som EEC-medlem. Når jeg likevel rekner med en viss mulighet for at et Norge utenfor EEC kan få en lavere vekst i produksjonen enn et Norge innenfor EEC, så er det av følgende grunn: Et voksende antall mennesker har i de senere årene gått inn for at målsettingen om økt produksjon skal gis lavere prioritet enn hittil, og at en i stedet skal legge større vekt på visse andre målsettinger. Jeg tror at en slik omprioritering av målsettingene vil kunne komme raskere i et lite samfunn enn i et stort og tungrodd samfunn, og at den derfor vil kunne komme raskere i et Norge som ikke er EEC-medlem enn i et Norge som er EEC-medlem. Dette ser jeg imidlertid ikke som noe argument for at faren for arbeidsløshet i Norge vil bli høyere om landet blir stående utenfor EEC. Jeg tror at ideen om mindre vekt på målsettingen om økt produksjon bare vil kunne vinne fram hvis det viser seg at ideen kan gjennomføres uten at det oppstår arbeidsledighet. Som det framgår av det som sies i punkt 1.5 nedenfor, tror jeg forøvrig at veksten i produksjonen kan reduseres uten at sysselsettingen kommer i fare.

1.4. *Variasjonene i eksportvarenes priser.*

I diskusjonen om hva norsk EEC-medlemskap vil bety for norske eksportnæringer, har de fleste først og fremst interessert seg for eksportindustrien. De viktigste gruppene i denne industrien er treforedlingsindustri, kjemisk industri og primær jern- og metallindustri. (Den siste gruppen omfatter bl. a. aluminiumsindustrien.)

I et vedlegg til denne artikkelen er gitt tall for produktpriser og sysselsetting i hver av disse tre gruppene i perioden 1951—1971. Tallene viser bl. a. følgende:

(1) Det har vært sterke svingninger i produktprisene. Etter 1955 har de største prisfallene vært disse:

(i) I primær jern- og metallindustri falt produktpris-indeksen fra 118,2 i 1957 til 102,8 i 1958.

(ii) I treforedlingsindustrien falt produktpris-indeksen fra 103,1 i 1957 til 95,2 i 1959.

(iii) I kjemisk industri falt produktpris-indeksen fra 100,0 i 1960 til 94,4 i 1961.

(iv) I primær jern- og metallindustri falt produktpris-indeksen fra 104,7 i 1961 til 94,5 i 1963.

(v) I kjemisk industri falt produktpris-indeksen fra 106,9 i 1966 til 101,1 i 1967.

(2) Bare i et av disse fem tilfellene fikk en samtidig med det store prisfallet en nedgang i sysselsettingen. Det ene tilfellet gjelder primær jern- og metallindustrien hvor sysselsetingen falt fra 17 800 i 1961 til 17 400 i 1963. Tallene viser heller ikke noen tegn på «lagged» nedgang i sysselsettingen som følge av prisfall. Konklusjonen må derfor bli at de prisfallene vi har pekt på *ikke* ser ut til å ha ført til redusert sysselsetting.

(3) De «rystelsene» som eksportindustrien har vært utsatt for i perioden 1950—1970 som følger av endringer i produktprisene, har vært langt kraftigere enn de «rystelsene» som vil følge av f. eks. 1 % økning pr. år av Englands og Danmarks toll på visse norskproduserte industrivarer. Jeg synes dette gir grunnlag for følgende påstand: De umiddelbare virkningene som vil følge av en midlertidig økning av Englands, kanskje også Danmarks toll på visse eksportprodukter om Norge ikke blir EEC-medlem, vil antakelig være langt mindre enn de umiddelbare virkninger av de prisendringer som fra tid til annen vil komme på disse produktene.

I avsnittet ovenfor beskjeftiger jeg med «de umiddelbare virkningene», dvs. de virkningene som er lette å få øye på selv i en overfladisk analyse. I avsnitt 1.5. vil det bli pekt på at hvis slike umiddelbare virkninger får betydelige konsekvenser for konkurranse-evnen, da vil en i tillegg til de umiddelbare virkningene få visse mer indirekte virkninger som vil redusere effekten av de umiddelbare virkningene.

1.5. *Lønns- og prisutviklingen.*

a. Med *lønns- og prismekanismen* for Norge skal vi mene alle de forholdene som er bestemmende for lønns- og prisutvikligen her i landet. Én del av denne «mekanismen» er knyttet til de store samordnede inntektsoppgjørene, og en annen del har å gjøre med lønnsglidningen. En tredje del har å gjøre med fastsettingen av prisene på produktene fra de skjermede næringene, og en fjerde del av lønns- og prismekanismen for Norge er knyttet til den lønns- og prispolitikk myndighetene fører.

I en innstilling fra Utredningsutvalget for inntektsoppgjørene 1966 (det første Aukrust-utvalget) gis følgende bilde av denne lønns- og prismekanismen: Lønns- og prismekanismen sørger for at en gjennom en hver litt lengre periode får en norsk lønns- og prisutvikling som nokså nøye svarer til hva en må ha for å opprettholde en «passe god» konkurranseevne i de norske bedriftene som møter konkurranse fra utenlandske bedrifter. Er det en kortere tid en tendens til et avvik fra en «passe god» konkurranse evne, vil det bli utløst forhold ved utviklingen som bidrar til å korrigere avviket. Får en således en tid en utvikling som gjør at konkurranse-evnen blir dårlig, vil dette virke bremsende både på lønnsglidningen og på lønnsøkning gjennom tariffoppgjør. Dårlig konkruranseevne vil også motivere myndighetene til å sette i verk tiltak som bremser stigningen i lønner og priser. Blir derimot konkurranse-evnen en tid svært god, dvs. blir forholdene slike at eierne oppnår svært gode inntekter, da vil dette kunne stimulere til høyere lønnskrav og gjøre bedriftsledere mer villige til å imøtekomme lønnskrav.

I avsnittet ovenfor har vi brukt uttrykket «passe god konkurranseevne». Som det går fram av det som sies, mener vi med dette at fortjenesteforholdene hverken er så dårlige at bedriftene gir eierne «uvanlig små» inntekter eller endog tap, eller så gode at bedriftseierne får en fortjeneste som av svært mange oppfattes som urimelig stor.

b. Data for perioden 1951—1971 tyder på at redegjøringen ovenfor gir en tilfredsstillende beskrivelse av forholdene i denne perioden. I løpet av disse 20 årene steg bedriftenes lønnskostnader pr. lønnstaker med 352 %, dvs. med en gjennomsnittlig årlig vekstrate på 7,9 %. I samme periode steg prisindeksen for bruttonasjonalproduktet med 114 %, dvs. med en gjennomsnittlig årlig vekst på 3,9 %. Såvidt jeg kan forstå er dette en lønns- og prisstigning som mer eller mindre svarer til hva en måtte ha for å få noenlunde samme konkurranseevne i 1971 som i 1951. En sak for seg er at det vil være delte oppfatninger om konkurranseevnen gjennomsnittlig burde ha vært akkurat hva den var, om konkurranseevnen burde være noe bedre (dvs. om eierinntektene burde vært noe høyere) eller om konkurranseevnen burde være noe dårligere (dvs. om eierinntektene burde vært noe lavere). Ulike oppfatninger om dette er imidlertid ikke avgjørende for det som er hovedpoenget her. Det er neppe tvil om at hadde lønningene og de innenlandske prisene steget med f. eks. 1 % mer pr. år i denne perioden, ville mange norske bedrifter fått vanskeligheter med å klare seg i konkurransen med utenlandske bedrifter. Og det er neppe heller tvil om at hadde lønningene og prisene steget med f. eks. 1 % mindre pr. år i perioden, da ville eierinntekten i mange bransjer blitt svært høy, antakelig så høy at mange lønnstakere ville ha hatt vanskelig for å akseptere forholdene uten å fremme krav om kraftige lønnsøkninger.

Jeg synes at det som er pekt på ovenfor støtter sterkt opp om teorien om lønns- og prismekanismens evne til på lengre sikt å sørge for at konkurranseevnen blir «passe god». Jeg finner det vanskelig å akseptere det synspunktet at det er tilfeldige sammentreff av omstendigheter som har ført til at gjennomsnittsfarten i lønns- og prisstigningen har vært nokså nøyaktig det den måtte være om en skulle unngå drastiske endringer i konkurranseevnen.

I tilknytning til det som er sagt ovenfor bør en merke seg følgende:

(i) Påstanden om at lønns- og prismekanismen har sørget for at konkurranseevnen hverken er blitt dårlig eller svært god, gjelder for utviklingen over en lengre periode. Det er lett å finne eksempler på at en i kortere perioder har hatt en lønns- og prisutvikling som, sammen med andre forhold, har ført til kraftige endringer i konkurranseevnen. Men det bør tilføyes at de konkurranse-utsatte næringene ser ut til å kunne tåle slike «rystelser» uten å la «rystelsene» få konsekvenser for sysselsettingen. (Jfr. avsnitt 1.4.)

(ii) Vi har beskjeftiget oss med konkurranseevnen for «gjennomsnittsbedriften». Det som er påpekt forhindrer ikke at forholdene kan bli svært gode eller svært dårlige for enkelte bedrifter.

(iii) Konkurranseevnen overfor utlandet avhenger også av valutakursene. Hvis Norge i perioden 1951—1971 hadde devaluert sin pengeenhet ville en annen og noe *sterkere* gjennomsnittlig lønns- og prisstigning i perioden gitt «passe god» konkurranseevne i slutten av perioden. På den annen side, hadde Norge revaluert (dvs. skrevet ned kursene på utenlandske penger) da ville en annen og *svakere* lønns- og prisstigning gitt passe god konkurransseevne i slutten av perioden.

Som en konklusjon på disse drøftingene, vil jeg hevde at en i Norge i etterkrigstiden har hatt en lønns- og prisutvikling som på en avgjørende måte har bidratt til en tilfredsstillende konkurransevne for de fleste av bedriftene.

c. Hvis Norge blir stående utenfor EEC kan jeg ikke finne noen grunn som skulle tilsi noen vesentlig reduksjon i lønns- og prismekanismens evne til å få en lønns- og prisutvikling som på lengre sikt opprettholder en «passe god» konkurranseevne i de konkurranseutsatte næringene. Jeg synes det er vanskeligere å bedømme hva som etter hvert vil skje hvis Norge blir EEC-medlem. Men heller ikke da tror jeg at det vil bli store endringer i de forholdene som er drøftet ovenfor, i et hvert fall ikke på en god del år. Med utgangspunkt i dette trekker jeg følgende konklusjoner:

(i) Uansett om Norge blir EEC-medlem eller ikke vil det i årene framover være en klar tendens til at en i Norge i en hver lengre periode får en lønns- og prisutvikling som gir en «passe god» konkurranseevne overfor utlandet.

(ii) Konkurranssevnen overfor utlandet påvirkes av en rekke forhold. Et av dem er den innenlandske lønns- og prisutviklingen. De øvrige (dvs. de forholdene som sammen med lønns- og prisutviklingen påvirker konkurranseevnen) skal jeg kalle «andre konkurranseevnepåvirkende forhold». Blant disse er prisutviklingen for produktene, produktivitetsutviklingen og utviklingen av tollsatsene.

Det kan diskuteres hvorvidt den samlede virkningen av «andre konkurransseevne-påvirkende forhold» vil avhenge noe særlig av om Norge blir EEC-medlem eller ikke. Men *hvis* virkningene av disse «andre» forholdene skulle bli sterkt influert av et eventuelt medlemskap, da vil Norge få én lønns- og prisutvikling hvis landet blir EEC-medlem og en annen lønns- og prisutvikling hvis landet ikke blir medlem. De virkningene et medlemskap måtte få for konkurranseevnen via «andre konkurranssevnepåvirkende forhold» vil i høy grad bli «korrigert» gjennom en tilpasning av lønns- og prisutviklingen.

(iii) I en kortere periode kan en få en utvikling som gir dårlig konkurranseevne. Erfaringene fra perioden 1951—1971 tyder på at bedriftene har en betydelig evne til å tåle variasjoner i konkurranseevnen uten å la dette få konsekvenser for sysselsettingen. Disse erfaringene gir imidlertid ikke noen sikkerhet mot at en, tross lønns- og prismekanismens evne til å gi en «passe god» konkurranseevne, likevel kan komme i en situasjon hvor dårlig konkurranseevne skaper sysselsettingsproblemer. Men så vidt jeg kan bedømme vil sjansene for at dette skal skje være omtrent like store enten Norge blir EEC-medlem eller ikke.

Ifølge det som er sagt overfor vil Norge kunne få én lønns- og prisutvikling hvis landet blir EEC-medlem og en annen lønns- og prisutvikling hvis ikke landet blir medlem. Det kan være nærliggende å spørre: Hvilken utvikling i *real*lønningene vil folk

flest få under de ulike alternativene. Er det slik at for å få en tilfredsstillende konkurranseevne i et Norge utenfor EEC, må en «betale» for dette ved at et flertall av befolkningen får en reallønnsutvikling som er betydelig dårligere enn hva disse menneskene vil få i et Norge som er EEC-medlem?

Dette spørsmålet kan angripes ved å stille noen nye spørsmål, nemlig disse: Hvordan vil de *samlede* inntektene i Norge utvikle seg (i) hvis landet blir EEC-medlem, og (ii) hvis landet ikke blir EEC-medlem? Hvordan vil inntektene i Norge bli *fordelt* (i) hvis landet blir EEC-medlem og (ii) hvis landet ikke blir EEC-medlem?

Hvorvidt de samlede inntektene påvirkes av et eventuelt EEC-medlemskap eller ikke, avhenger først og fremst av hvorvidt et medlemskap påvirker produktiviteten (dvs. produksjonen pr. sysselsatt). I avsnitt 1.3. har jeg gitt en begrunnelse for den oppfatningen at hvis (i) Norge blir stående utenfor EEC og (ii) målsettingen om vekst i produksjonen blir like høyt prioritert i Norge som i EEC, da vil Norge få en produksjonsteknisk utvikling som ikke avviker særlig mye fra hva landet vil få som EEC-medlem.

Med utgangspunkt i dette, trekker jeg følgende slutninger: Om Norge utenfor EEC får en vekst i produktiviteten som er lavere enn hva landet vil få som EEC-medlem, vil dette skyldes at en utenfor EEC nytter den større økonomisk-politiske handlefrihet en har utenfor EEC. Lavere vekst utenfor EEC betyr at handlefriheten er blitt nyttet til å gi målsettingen om vekst i nasjonalproduktet en noe lavere prioritet enn den hittil har hatt. Men en slik omprioritering vil neppe finne sted uten at et flertall av befolkningen synes at det de vinner ved omprioriteringen betyr mer enn det de taper ved den.

Den tollen et Norge utenfor EEC betaler på noe av sin eksport til EEC-landene, vil bidra til å redusere den norske nasjonalinntekten. Denne tollen vil imidlertid ikke utgjøre mer enn høyst noen få promille av den norske nasjonalinntekten.

I en særuttalelse i den såkalte Skånlandrapporten (avgitt 15. november 1971) har jeg gjort rede for en del forhold som på noe lengre sikt sannsynligvis vil føre til at i et Norge som er EEC-medlem blir inntektene noe skjevere fordelt enn i et Norge utenfor EEC. Jeg skal ikke her i detalj gjenta det som er sagt i særuttalelsen, men bare peke på følgende: Idag er inntektsfordelingen i EEC-landene skjevere enn den er i Norge. Visse forhold taler for at i EEC vil det på lengre sikt finne sted en reduksjon av forskjellene mellom medlemslandenes inntektsfordeling.

På bakgrunn av det som er sagt ovenfor om samlet inntekt og inntektsfordeling, trekker jeg følgende konklusjon: Det er usannsynlig at reallønnsutviklingen i et Norge utenfor EEC vil bli *betydelig* dårligere enn hva den ville ha blitt i et Norge innenfor EEC. Skulle reallønnsutviklingen i et Norge utenfor EEC bli *noe* dårligere enn den ville blitt i et Norge innenfor EEC, vil dette antakelig først og fremst være et resultat av at det i et Norge utenfor EEC vil være lettest å foreta en omprioritering av målsettingene hvis et flertall av folket skulle ønske det. (Jfr. avsnitt 3.3)

1.6. *Hva kan myndighetene gjøre hvis konkurranseevnen overfor utlandet er blitt dårlig?*

Hva kan myndighetene gjøre hvis konkurranseevnen blir svært dårlig? Under drøftingene av dette spørsmålet skal vi først ta for oss forholdene hvis (i) Norge ikke er medlem, og (ii) dårlig konkurranseevne har ført til et stort underskudd på betalingsbalansen og til sysselsettingsproblemer i de konkurranseutsatte næringene.

Er konkurranseevne-problemene alvorlige, vil regjeringen antakelig overveie å devaluere landets pengeenhet. Et slikt tiltak vil med øyeblikkelig virkning forbedre konkurranseevnen, men kan lett sette igang pris- og lønnsøkninger som etter hvert motvirker denne forbedringen. En devaluering vil derfor gjerne bli fulgt av tiltak som tar sikte på å forhindre at dette skjer.

Istedet for å devaluere kan regjeringen prøve å føre en politikk som innebærer at de innenlandske prisene og lønningene stiger svakere enn de utenlandske. Det kan f. eks. komme på tale med lønns- og prisstopp. Lykkes en slik politikk vil landets konkurranseevne gradvis bli forberedt. For å redusere betalingsbalanseproblemene i den tiden som går inntil en har rukket å forbedre konkurranseevnen gjennom lønns- og prispolitikken, kan det tenkes at regjeringen midlertidig innfører importavgifter og/eller kvantitative importrestriksjoner. De fleste land har riktignok gjennom internasjonale avtaler i prinsippet fraskrevet seg mye av retten til å bruke importregulerende tiltak. I praksis blir imidlertid slike tiltak nokså ofte nyttet midlertidig hvis et land kommer i vanskeligheter. Disse tiltakene vil bidra til å redusere importen, og dermed også underskuddet på betalingsbalansen. Samtidig som regjeringen på denne måten holder betalingsproblemene under kontroll, kan den føre en finans- og kredittpolitikk som er såpass etterspørselstimulerende at arbeidsledigheten blir forholdsvis lav.

Vi skal nå se på forholdene hvis (i) Norge er medlem av et EEC som har gjennomført de foreliggende planene om et felles pengesystem, frie kapitalbevegelser og en samordnet økonomisk politikk og (ii) landets konkurranseevne overfor de øvrige medlemslandene er blitt dårlig.

Den dårlige konkurranseevnen vil antakelig føre til at Norge får et betydelig importoverskudd overfor de øvrige medlemsland. Et slikt importoverskudd må ikke betales med «fremmed» valuta, og vil derfor ikke føre til de valutaproblemer en kan få i handelen mellom land som ikke har etablert noe monetært samarbeid. Importoverskuddet må imidlertid finansieres på en eller annen måte, og går det lang tid uten at balanse gjenopprettes, vil kanskje finansieringen skape problemer. Før dette skjer vil imidlertid antakelig den dårlige konkurranseevnen ha ført til arbeidsledighet i de konkurranseutsatte næringene, og denne arbeidsledigheten vil antakelig gi en sterk motivasjon for å prøve å gjenopprette balansen.

I den situasjonen vi har skissert overfor, kan landets regjering *ikke* løse problemene ved å devaluere overfor de andre medlemslandene. Det er et av de sentrale punktene i en monetær union at slike devalueringer ikke kan forekomme.

Hvis landet hadde stått fritt i sin finanspolitikk, ville regjeringen kunne ha redusert arbeidsledigheten noe ved å bruke underbalanserte statsbudsjetter til å øke den innenlandske etterspørselen. Ifølge planene for den økonomiske unionen skal imidlertid landenes finanspolitikk koordineres på fellesskapsplan. Det virker lite rimelig å tro at de øvrige medlemslandene vil gå med på at vedkommende land løser sitt balanseproblem ved hjelp av underskudd på statsbudsjettet i den grad vi vil ønske å gjøre det her i Norge.

Det som vil måtte skje, er antakelig at landets konkurranseevne gjenopprettes ved at det innenlandske lønns- og prisnivået en tid stiger svakere enn lønns- og prisnivåene i andre medlemsland. I noen utstrekning vil dette kanskje kunne bli realisert ved hjelp av en markedsmekanisme hvor det er et sentralt trekk at arbeidsledighet vil bidra både til forholdsvis svak lønnsglidning og forholdsvis lave lønnsøkninger ved tariffoppgjørene.

Siden Norge ifølge de forutsetningene vi nå nytter, er medlem av den økonomiske og monetære union, vil en *ikke* kunne bruke importrestriksjoner til å «skjerme» landet i den tiden som går inntil konkurranseevnen er blitt god nok. Av denne grunn, og fordi unionen gjør det umulig å devaluere overfor andre medlemsland, virker det rimelig å trekke følgende konklusjon: Hvis Norge er kommet i den situasjon at dets konkurranseevne overfor andre land er blitt dårlig, vil dette kunne føre til en noe større og mer langvarig arbeidsledighet hvis landet er medlem av EEC's økonomiske og monetære union enn hvis landet ikke er medlem av denne unionen. (Jfr. Skånlandutvalgets rapport, avsnitt VI, 4.)

Hvis landets konkurranseevne en tid er dårlig, kan dette skape en tendens til såkalt «kapitalflukt», dvs. til at kapitaleierne overfører en større eller mindre del av sin kapital til utlandet. Kapitalflukt vil redusere mulighetene for vekst i nasjonalproduktet og vil også kunne føre til reduserte sysselsettingsmuligheter. Skjer dette i større omfang kan virkningene bli meget alvorlige. Er Norge ikke EEC-medlem kan landets myndigheter sette i verk reguleringstiltak som hindrer kapitalflukt. Hvis derimot Norge blir medlem av et EEC som realiserer de foreliggende planene om en økonomisk og monetær union, da vil norske myndigheter *ikke* ha adgang til å hindre kapitalflukt til andre medlemsland.

1.7. *Foreløpig oppsummering.*

Resultatene av drøftingene i dette kapittel kan summeres opp på følgende måte:

(i) Valget mellom alternativene «EEC-medlemskap» og «Ikke EEC-medlemskap» vil få visse konsekvenser for tollforholdene for norske eksportprodukter og kanskje også for produktivitetsutviklingen i deler av det norske næringslivet. Disse konsekvensene vil imidlertid bli små i forhold til henholdsvis de tollsatsene en har hatt i tidligere perioder og den produktivitetsøkningen vi sannsynligvis i alle fall kan regne med.

(ii) Endringer i tollforholdene og/eller i produktivitetsutviklingen vil kunne få virkninger for konkurranseevnen overfor utlandet, men disse virkningene er langt mindre enn hva en vil kunne komme fram til ved en overfladisk analyse. At virkningene blir langt mindre, skyldes lønns- og prismekanismens tendens til å gi en lønns- og prisutvikling som innebærer at konkurranseevnen blir «passe god».

(iii) På tross av lønns- og prismekanismens tendens til å gi en «passe god» konkurranseevne kan en likevel ikke se bort fra muligheten av at Norge vil kunne komme i situasjoner hvor konkurranseevnen er så dårlig at det oppstår vesentlige problemer. Sannsynligheten for at dette skal inntreffe er antakelig noenlunde den samme enten Norge blir EEC-medlem eller ikke.

(iv) Hvis en i framtiden får en situasjon hvor den norske konkurranseevnen er meget dårlig, vil forholdet være dette: (1) Hvis Norge ikke er EEC-medlem vil norske myndigheter, bl. a. gjennom mulighetene for å devaluere, ha ganske gode muligheter for å unngå alvorlige sysselsettingsproblemer. (2) Hvis Norge er medlem av et EEC som har realisert planene om et felles pengesystem og en felles økonomisk politikk, vil mulighetene for å unngå alvorlige sysselsettingsproblemer være langt mindre.

Jeg vil tilslutt peke på at jeg ovenfor har unnlatt å drøfte en del av de forholdene som bør tas med i en mer fullstendig drøfting av problemene knyttet til konkurranseevnen overfor utlandet. Bl. a. har jeg verken drøftet i hvilken utstrekning EEC's tollsatser kan føre til at fordelingen av Norges eksport på ulike land vil påvirkes av om Norge blir EEC-medlem, eller i hvilken utstrekning et norsk EEC-medlemskap vil føre til at enkelte norske bedrifter må betale toll på råvarer som idag er tollfrie. Jeg tror imidlertid at de forholdene jeg ikke har drøftet betyr mindre for Norges konkurranseevne enn de forholdene jeg har drøftet.

2. Phillipskurve og arbeidsledighet.

2.1. *Phillipskurven.*

I et samfunn hvor prisene helt eller delvis bestemmes ved et samspill mellom tilbud og etterspørsel, vil det være umulig å oppnå forhold hvor en samtidig har full sysselsetting og et helt stabilt prisnivå. Et lands regjering vil måtte velge mellom alternativer som er slike at jo mindre arbeidsledigheten er, dess raskere vil prisene stige. Bakgrunnen for dette er først og fremst følgende: Regjeringen kan gjennom sin politikk påvirke størrelsen av den samlede etterspørselen i landet, og størrelsen av den samlede etterspørselen påvirker både sysselsettingen og prisutviklingen. En kan i teoretiske resonnementer forestille seg et samfunn hvor forholdene er slike at en gitt størrelse på den samlede etter-

spørselen både gir full sysselsetting og stabile priser. Slike samfunn forekommer imidlertid ikke i praksis. I praksis er mange av arbeidstakerne i et land mer eller mindre sterkt knyttet til bestemte distrikter og/eller bestemte bransjer. Forholdene i de ulike distrikter og bransjer vil være noe forskjellige. Fører landets regjering en etterspørselspolitikk som innebærer at det er nok etterspørsel etter produktene fra ethvert distrikt og enhver bransje, da vil samtidig etterspørselen etter produktene fra noen distrikter og noen bransjer bli større enn tilbudet. Dette vil da føre til prisstigning. Om en ut fra en slik situasjon gradvis reduserer den samlede etterspørselen, vil farten i prisstigningen bli stadig mindre, men til gjengjeld vil en få stadig større arbeidsledighet. Med en *Phillipskurve* mener vi en kurve som gir uttrykk for hvilke kombinasjoner av prisstigning og arbeidsledighet et lands regjering kan velge mellom.

Har et lands regjering som målsetting å holde faste valutakurser, vil dette innskrenke de valgmulighetene vi har pekt på ovenfor. Forholdet er følgende: Et lands regjering kan velge å føre en politikk som innebærer at en innenlands får en prisutvikling som er en helt annen enn prisutviklingen i de «utland» en handler med. Men i fall må da valutakursene endres fra tid til annen, hvis ikke konkurranseevnen ovenfor utlandet enten skal bli urimelig god (som følge av at den innenlandske prisstigningen er svakere enn den utenlandske) eller urimelig dårlig (som følge av at den innenlandske prisstigningen er sterkere enn den utenlandske). Velger regjeringen å holde faste valutakurser over en lengre periode, er det derfor i grove trekk gitt hvilken innenlandsk prisutvikling en «må» ha i denne perioden.

Redegjøringen ovenfor gir selvsagt et forenklet bilde av forholdene. En regjerings styringsmuligheter er ikke så gode at regjeringen kan velge enten nøvaktig hvilken arbeidsledighet en skal få eller nøvaktig hvilken prisstigning en skal få. En regjerings styringsmuligheter er likevel såpass gode at beskrivelsen overfor gir et nyttig utgangspunkt for drøftinger av en viktig side av sysselsettingsproblemene.

De statistiske data som foreligger, viser at et lands Phillipskurve flytter på seg etter hvert som tiden går. Beliggenheten av Phillipskurven påvirkes dels av forhold som bidrar til at kurven flyttes «fram og tilbake» med forholdsvis korte mellomrom. *Eksempel:* Phillipskurvens beliggenhet påvirkes bl. a. av avsetningsforholdene for landets eksportprodukter, og disse avsetningsforholdene vil ofte endre seg med forholdsvis korte mellomrom. Det kan også finne sted mer langvarige endringer i en Phillipskurves gjennomsnittlige beliggenhet, f. eks. som følge av endringer i det økonomiske systemet.

2.2. *Phillipskurven for Norge i perioden 1952—1972.*

I perioden 1952—1972 har den gjennomsnittlige prisstigningen pr. år vært noenlunde den samme i Norge som i mange andre land i Vest-Europa. Samtidig har vi i høyere grad enn i et hvert fall de aller fleste av disse landene maktet å holde arbeidsledigheten på et lavt nivå i *hele* perioden. Vi kan beskrive situasjonen ved å si at sammenlignet med forholdene i andre land har Phillipskurven for Norge hatt en meget gunstig beliggenhet de siste tyve årene. Blant årsakene til dette tror jeg følgende er viktige:

(i) Norge er et lite land. Dette bidrar bl. a. til at det er forholdsvis lett for landets regjering å ha god oversikt over forholdene i landet.

(ii) Den norske lønns- og prismekanismen har vært slik at myndighetene har kunnet sørge for at den samlede innenlandske etterspørselen hele tiden har holdt seg på et forholdsvis høyt nivå, uten at dette har ført til raskere prisstigning enn i andre land.

(iii) Ved siden av å prøve å sørge for at den samlede innenlandske etterspørselen har vært stor nok til å danne grunnlag for en høy sysselsetting, har myndighetene også periodevis satt i verk spesielle arbeidsledighets-bekjempende tiltak. *Eksempel:* Noen ganger har myndighetene hjulpet til med nyfinansiering av bedrifter som er kommet i midlertidige vanskeligheter.

2.3. *Den norske Phillipskurven hvis Norge ikke blir EEC-medlem.*

Såvidt jeg kan forstå er det visse grunner som taler for at arbeidsledigheten i EEC-landene periodevis vil bli noe større enn den har vært de senere årene. (Jfr. pkt. 2.5 nedenfor.) I så fall vil det også bli noe vanskeligere å sørge for at en hele tiden har høy sysselsetting i Norge. Sysselsettingen i et Norge utenfor EEC vil riktignok i betydelig grad være et resultat av norske myndigheters politikk. Men dårlige konjunkturer i EEC-landene eller andre land Norge handler med, vil kunne skape tendenser til arbeidsledighet i visse deler av det norske næringslivet.

Bortsett fra det forholdet som er pekt på i avsnittet ovenfor, kan jeg ikke finne sterke grunner som taler for endringer i Phillipskurven for et Norge som ikke er EEC-medlem.

2.4. *Nasjonal sysselsettingspolitikk i EEC.*

Norsk EEC-medlemskap vil føre til betydelige begrensninger av norske myndigheters muligheter for å føre en politikk som motvirker arbeidsledighet i Norge.

For det første vil EEC-medlemskap frata norske myndigheter adgangen til å bruke en rekke av de virkemidlene som kan tenkes brukt for å hjelpe enkeltbedrifter eller grupper av bedrifter som kommer i midlertidige vanskeligheter. Det er et prinsipp innen EEC at myndighetene ikke skal sette i verk tiltak som fører til såkalte konkurranse-forvridninger. Tiltak som tar sikte på å hjelpe en enkelt bedrift eller gruppe bedrifter vil, om de er effektive, føre til en forbedret konkurranse-situasjon for den eller de som hjelpes. Med andre ord, effektiv hjelp betyr en konkurranse-forvridning i

forhold til det som ville ha vært situasjonen om myndighetene hadde forholdt seg passive.

Prinsippet om «ingen konkurranse-forvridninger» gjelder ikke betingelsesløst. Det vil bli tillatt å foreta visse avvik fra det, ut fra distriktspolitiske hensyn. Men hovedregelen er at prinsippet skal gjelde. Dette fører til at i høyere grad enn hva tilfelle er idag vil tendenser til arbeidsledighet måtte bekjempes med generelle kreditpolitiske tiltak og med underskudd på statsbudsjettene.

EEC-medlemskap vil imidlertid, særlig på litt lengre sikt, føre til betydelige innskrenkninger i mulighetene for å føre en selvstendig kredittpolitikk og en selvstendig finanspolitikk.

I Skånland-rapporten sies det følgende om hva norsk EEC-medlemskap vil kunne bety for norsk kredittpolitikk:

> «Dersom planene for en økonomisk og monetær union — med full liberalisering av kapitalbevegelser — blir realisert, vil sentrale deler av penge- og kredittpolitikken måtte fastlegges på fellesskapsnivå. Politikken må utformes på bakgrunn av den generelle økonomiske situasjon innenfor Fellesskapet.
>
> Det vil ikke bli mulig på samme måte som hittil på nasjonal basis å regulere den samlede *tilgang* på kreditt til norske bedrifter, idet adgangen til å regulere kapitaltransaksjoner med andre medlemsland faller bort. Andre restriktive tiltak overfor norske kredittinstitusjoner vil bli vesentlig mindre effektive enn nå. Bare i begrenset utstrekning vil det være mulig å operere med et internt markedsrentenivå som avviker fra rentenivået i de øvrige medlemsland.
>
> Likviditetspåvirkning og generell rentepolitikk vil derfor i en økonomisk og monetær union måtte fastlegges etter felles retningslinjer, ...»

Innenfor det planlagte EEC vil der følgelig ikke bli mulig å føre en norsk kredittpolitikk som er «skreddersydd» med sikte på å hindre arbeidsledighet i Norge.

Norsk EEC-medlemskap vil også få konsekvenser for norske myndigheters spillerom i finanspolitikken, dvs. den delen av politikken som har å gjøre med fastleggingen av de offentlige budsjettene. I den rådsresolusjonen av 22. mars 1971 som beskriver forholdene innenfor EEC's planlagte økonomiske og monetære union heter det bl. a. at

> «hva angår budsjettpolitikken i egentlig forstand fastlegges på fellesskapsnivå de rammene innenfor hvilke de viktigste elementer i de offentlige budsjetter må ligge, særlig endring i deres volum, størrelse av saldiene, og den måten disse finansieres og anvendes på».

At rammene for medlemslandenes offentlige budsjetter fastlegges på fellesskapsnivå innebærer ikke at det må føres akkurat den samme finanspolitikken i alle medlemsland. Jeg tror likevel at beslutningene på felleskapsnivå i et hvert fall i noen tilfelle vil begrense et medlemslands muligheter for å føre en budsjettpolitikk som er «skreddersydd» med sikte på å motvirke arbeidsledighet i vedkommende land.

Bestemmelsene om at hovedtrekkene i finanspolitikken skal avgjøres på fellesskapsplan, vil gjøre systemet for styring av utviklingen mer tungrodd enn tidligere. Den tiden som trengs for å gjennomføre en betydelig endring i et lands finanspolitikk vil sannsynligvis bli lengre enn før. Dette vil også redusere den enkelte regjerings muligheter for å bruke finanspolitikken til å unngå arbeidsledighet.

2.5. *EEC-organenes sysselsettingspolitikk.*

Mange har hevdet følgende: Fastlegger det enkelte land på egen hånd sin politikk, vil ofte et land sette i verk tiltak som skaper problemer for et annet land. Slike situasjoner vil forekomme sjeldnere hvis landene koordinerer sine tiltak. Samarbeid mellom landene vil derfor gjøre det lettere for de enkelte lands regjeringer å realisere de målene de setter seg.

Det er uten tvil noe i dette synspunktet når det gjelder *visse* typer av samarbeid og realiseringen av *visse* økonomisk-politiske målsettinger. Men jeg tror synspunktet er nokså lite relevant når en skal vurdere hvorvidt den planlagte utvidelse av EEC-samarbeidet vil bidra til å redusere arbeidsledigheten i medlemslandene. Jeg synes nemlig det er lite som tyder på at den arbeidsledigheten (av varierende størrelse) som en har hatt i Vest-Europa siden den annen verdenskrig i noen særlig grad skyldes at Vest-Europa har vært delt i en rekke enkeltstater.

Det vil uten tvil være en målsetting for EEC-organene å oppnå høy sysselsetting i EEC-landene. En kan regne med at denne målsettingen vil bli tillagt betydelig vekt bl. a. når det skal fastsettes retningslinjer for medlemslandenes budsjettpolitikk. Jeg tror derfor at den politikken som kommer til å bli ført av EEC-organene, vil bidra til at den gjennomsnittlige arbeidsledighet i EEC-landene blir en del lavere enn den ville ha blitt om en helt hadde overlatt til markedsmekanismen å bestemme utviklingen. EEC-organenes muligheter for å sørge for høy sysselsetting i medlemslandene begrenses imidlertid av følgende forhold: (i) EEC-landene utgjør et stort område, med betydelige variasjoner mellom de enkelte delene av området. Det er derfor en vanskelig oppgave å styre utviklingen i området gjennom beslutninger truffet på sentralt hold — (ii) Denne oppgaven vil bli enda vanskeligere fordi Fellesskapet med utgangspunkt i prinsippene om «frie kapital-bevegelser» og «ingen konkurranse-forvridninger» har fraskrevet seg adgangen til å bruke en rekke av de virkemidlene som kan brukes i den økonomiske politikken. EEC's organer vil først og fremst sette i verk generelle tiltak som får konsekvenser for hele EEC-området, og da er det særlig uheldig at forskjellene mellom de enkelte delene av området er store. — (iii) Det forhold at medlemmene av EEC's ministerråd representerer ulike regjeringer som tildels har ulike oppfatninger, kan gjøre det vanskelig for Ministerrådet å opptre på en rask og effektiv måte når det oppstår akutte problemer.

Etter min oppfatning kan en ved å se på forholdene i USA få visse holdepunkter for hva som vil kunne oppnåes gjennom EEC-landenes planlagte

økonomiske og monetære union. USA kan bl. a. oppfattes som en økonomisk og monetær union av de delstatene som utgjør USA. *Denne* unionen har ikke sikret sine medlemmer mot arbeidsledighet. Tvert imot, USA har siden den annen verdenskrig hatt en gjennomsnittlig arbeidsledighet som i forhold til folketallet er betydelig høyere enn den arbeidsledighet en har hatt i Norge og de fleste andre vest-europeiske land. Denne beskrivelsen er riktig også om en tar hensyn til forskjellene landene imellom når det gjelder måten en måler arbeidsledighet på.

Det som skjer i USA viser i et hvert fall at en ikke *nødvendigvis* løser arbeidsledighetsproblemene ved å skape et stort område hvor (i) pengeenheten er den samme over hele området, (ii) kapitalen kan bevege seg fritt innen området, og (iii) de viktigste økonomisk-politiske tiltakene treffes av sentrale myndigheter som «regjerer» over hele området. Men en henvisning til USA kan selvsagt ikke brukes til å *bevise* riktigheten av en bestemt oppfatning om hvordan EECs økonomiske og monetære union vil virke. Blir det f.eks. hevdet at arbeidsledigheten i USA først og fremst skyldes forhold en ikke vil komme til å finne i det framtidige EEC, så vil det være umulig å *bevise* at denne oppfatningen er uriktig. Mitt eget syn er imidlertid at forholdene i dagens USA gir et nyttig utgangspunkt for å kunne bedømme sysselsettingsforholdene i det framtidige EEC. Jeg tar da først og fremst hensyn til følgende likhetspunkter mellom USA og det framtidige EEC: Både USA og det framtidige EEC er meget store økonomiske enheter, og derfor vanskelige å styre. Både i USA og i EEC blir politikken i betydelig grad preget av ideene om «frie kapitalbevegelser» og «ingen konkurranseforvridninger».

Det sies iblant at planene om en økonomisk og monetær union skyldes et ønske om en bedre styring av den økonomiske utviklingen. Hvis dette er tilfelle, er det i så fall ikke litt underlig om unionen sannsynligvis vil føre til at EEC-landene vil få dårligere muligheter enn før til å unngå arbeidsledighet?

Såvidt jeg kan bedømme, er svaret på dette spørsmålet følgende: Den økonomiske og monetære union er *ikke* planlagt for å få en arbeidsledighet som er lavere enn den en vil få i et Europa av forholdsvis selvstendige enkeltstater. Det som er skjedd er i hovedsaken at dels av politiske grunner og dels for å få en høyere produksjon gjennom sterkere arbeidsdeling mellom landene, har en hittil på en del områder avskaffet de økonomiske grensene mellom EEC-landene. Denne *delvise* integrasjon skaper imidlertid en god del problemer. Bl. a. har det felles landbruksmarkedet vanskelig for å virke på en tilfredsstillende måte hver gang medlemslandenes innbyrdes valutakurser endres. Disse problemene prøver en å løse gjennom ytterligere integrasjon.

En annen sak er at når EEC-medlemmene av denne grunn og av politiske grunner går inn for en økonomisk og monetær union i EEC, så er det nærliggende for dem å ønske og håpe at unionen vil virke tilfredsstillende på alle måter. Men såvidt jeg vet har hverken Fellesskapet eller noen av medlemslandene utarbeidet noen inngående analyse av hvordan unionen kan tenkes å påvirke mulighetene for å unngå arbeidsledighet i medlemslandene.

2.6. *Norsk innflytelse på EEC-landenes konjunkturpolitikk.*

Et mulig synspunkt er dette: Enten Norge blir EEC-medlem eller ikke, vil sysselsettingen i Norge påvirkes av konjunkturene i de nåværende og framtidige EEC-landene og dermed også av EEC's konjunkturpolitikk. Blir Norge EEC-medlem, får landet en viss innflytelse på EEC-organenes beslutninger. Denne innflytelse kan Norge bruke bl. a. til å få EEC til å føre en konjunkturpolitikk som er «bedre» enn den politikken EEC kommer til å føre om Norge ikke blir EEC-medlem. En slik bedre politikk vil gi bedre konjunkturer i EEC-landene, og dermed også mindre arbeidsledighet i Norge.

Under en utdypning av dette synspunktet vil en måtte gjøre bruk av minst én av følgende to hypoteser: (i) Hvis Norge blir EEC-medlem, vil målsettingene for EEC's konjunkturpolitikk bli delvis andre enn hva de vil bli hvis Norge ikke blir EEC-medlem. (ii) Hvis Norge blir EEC-medlem vil norske økonomer ta del i arbeidet med å finne fram til de tiltakene EEC's organer skal sette i verk for å realisere EEC's konjunkturpolitiske målsettinger. Norske økonomer er dyktigere enn økonomene i de nåværende og framtidige EEC-landene. Hvis Norge blir EEC-medlem vil derfor EEC's konjunkturpolitiske målsettinger bli realisert i høyere grad enn hva de vil bli hvis Norge ikke blir EEC-medlem.

Jeg anser begge hypotesene for å være meget usannsynlige.

Jeg tror nok at et Norge som er EEC-medlem vil kunne øve en del innflytelse på utformingen av EEC-målsettingene på områder hvor Norge har særlige interesser og hvor få eller ingen av de andre medlemslandene er særlig interesserte. Konjunkturpolitikken er imidlertid et område hvor alle medlemslandene vil være like interesserte. Jeg anser det for å være sannsynlig — og også riktig — at på slike felter vil den norske innflytelsen i betydelig grad måtte ta preg av at nordmennene bare vil utgjøre ca. 1,5 % av befolkningen i et utvidet EEC.

Jeg har også meget liten tro på at norske økonomer er så meget flinkere enn andre vest-europeiske økonomer at et eventuelt norsk EEC-medlemskap av denne grunn skulle sette et merkbart preg på det som kommer til å skje i EEC.

Jeg er følgelig uenig i det synet at om Norge blir EEC-medlem, vil dette føre til en annen og «bedre» konjunkturpolitikk i EEC.

2.7. *Den norske Phillipskurven hvis Norge blir EEC-medlem.*

Et mulig synspunkt er dette: Norsk EEC-medlemskap vil føre til store endringer i den økonomiske strukturen i Norge. Det er derfor grunn til å tro at et medlemskap bl. a. vil føre til en flytting av Phillipskurven for Norge. Siden Phillipskurven for Norge i dag har en meget gunstig beliggenhet i forhold til Phillipskurvene for andre land, er det

mest sannsynlig at en flytting av Phillipskurven for Norge vil bli en forandring til det verre.

I stedet for å støtte seg til et såpass generelt resonnement, kan en ta utgangspunkt i det som er pek på i avsnitene 2.4 og 2.5 ovenfor. Hovedinnholdet i disse avsnittene er følgende: (i) EEC-medlemskap vil frata norske myndigheter adgangen til å bruke en del av de virkemidlene som kan brukes i dag. (ii) Det er lite sannsynlig at tiltak fra Fellesskapets side kan sørge for at arbeidsledigheten holder seg lav. — Også ut fra dette blir konklusjonen at norsk EEC-medlemskap vil føre til at Phillipskurven for Norge får en ugunstigere beliggenhet.

Skal en prøve å nå fram til en oppfatning av hvor *store* konsekvenser norsk EEC-medlemskap vil få for Phillipskurven for Norge, kan en kanskje komme et stykke på vei ved å stille følgende spørsmål: Vil Phillipskurven for et Norge som er EEC-medlem være gunstigere eller ugunstigere enn hva som er «gjennomsnittlig» for de andre medlemslandene? Jeg skal peke på to forhold som kan inngå i grunnlaget for et svar på dette spørsmålet.

Det er i dag en generell tendens til at utkantsområdene innenfor en økonomisk enhet har en større arbeidsledighet enn de sentrale områdene. Innenfor EEC vil Norge være en utkant. Dette vil da dra i retning av at hvis Norge blir EEC-medlem vil arbeidsledigheten i Norge bli større enn arbeidsledigheten i de fleste andre EEC-landene.

Den lave arbeidsledigheten i Norge i dag skyldes bl. a. følgende: Et viktig ledd i den norske lønns- og prismekanismen er de store inntektsoppgjørene. Bl. a. som følge av den måten oppgjørene gjennomføres på og den rollen de spiller for de norske lønningene og prisene, er det mulig å holde en forholdsvis høy innenlandsk etterspørsel uten at dette fører til at prisstigningen i Norge blir sterkere enn i andre land. Dette bidrar til høy sysselsetting i Norge. I et hvert fall på kort sikt er det lite som tyder på at norsk EEC-medlemskap vil føre til markerte endringer i inntektsoppgjørene. Dette kan gi grunnlag for å anta at en også i et Norge innenfor EEC, i et hvert fall en stund framover, vil bevare et av de trekkene ved den økonomiske strukturen som bidrar til å gi landet en gunstig Phillipskurve.

2.8. *Norges muligheter til å velge blant punktene på sin Phillipskurve.*

I avsnitt 2.1. er det pekt på at et land som har mulighet for å endre sine valutakurser også vil ha muligheter for å føre en politikk som innebærer at den innenlandske prisstigningen blir en annen enn prisstigningen i de «utland» en handler med. Denne muligheten til å velge gir landet økte muligheter for å unngå arbeidsledighet. Vi kan beskrive forholdet ved å si at adgangen til å «velge» en annen prisutvikling enn den utenlandske, betyr at myndighetene kan velge blant punktene på sin Phillipskurve.

Et Norge utenfor EEC vil ha visse muligheter for å endre valutakursene overfor sine handelspartnere, om forholdene skulle gjøre dette ønskelig. Hvor store disse mulighetene vil bli, vil avhenge av utviklingen innenfor Det Internasjonale Pengefondet. Hvis EEC-samarbeidet utvikler seg som planlagt, vil et Norge som EEC-medlem *ikke* kunne endre valutakursene overfor de øvrige EEC-land. Norge vil da heller ikke kunne føre noen selvstendig valutapolitikk overfor land som ikke er EEC-medlemmer.

Hvilken betydning det har at et Norge utenfor får visse muligheter for å føre en selvstendig valutapolitikk, avhenger av hvordan disse mulighetene vil bli brukt. Min oppfatning er at som regel vil myndighetene finne det mest fordelaktig å opptre på en slik måte at de norske kursene på EEC-landenes valutaer ikke endres. Jeg vil imidlertid ikke se bort fra muligheten for avvik fra denne regelen.

3. Strukturendringene i næringslivet.

3.1. *Strukturendringer som årsak til tap av arbeidsplasser.*

Endringer i produksjonsteknikk, etterspørselsendringer og endringer i institusjonelle forhold fører til at noen arbeidsplasser blir nedlagt mens andre blir opprettet. For noen personer fører slike endringer til arbeidsledighet. Er den samlede tilgangen på arbeidsplasser god, blir imidlertid arbeidsledigheten kortvarig for de fleste.

Den som blir arbeidsledig på grunn av strukturendringer vil ofte måtte skifte bosted og/eller gå over i et arbeid som er mer eller mindre forskjellig fra det arbeidet vedkommende tidligere har utført. For noen vil skifte av arbeidsplass på grunn av strukturendringer, føre til store tilpasningsproblemer. Særlig for eldre mennesker kan det være vanskelig å tilpasse seg et nytt arbeid og/eller et nytt bosted.

Det er mitt inntrykk at strukurendringene skjer i et stadig raskere tempo. De tilpasningsproblemene som følger med strukturendringene, har også økt. Og jeg er ikke i tvil om at, uansett om Norge blir EEC-medlem, vil det i årene fremover være sterke krefter som drar i retning av fortsatte strukturendringer av betydelig omfang.

3.2. *EEC-medlemskap og strukturendringer.*

Valget mellom «EEC-medlemskap» og «Ikke EEC-medlemskap» vil få konsekvenser for de framtidige strukturendringene i Norge (i) ved at dette valget får konsekvenser for de markedskreftene som bidrar til strukturendringer, og (ii) ved at valget får konsekvenser for myndighetenes styring av utviklingen. Jeg skal først gi et par eksempler på at valget får konsekvenser for markedskreftene:

En del strukturendringer er et resultat av at utenlandske bedrifter etterhvert begynner å vise interesse for norske markeder som tidligere har vært dekket av produkter fra norsk hjemmeindustri. Det virker rimelig å anta at i et hvert fall noen EEC-bedrifter vil vise større interesse for de norske markedene hvis Norge som medlem får en fast tilknytning til EEC enn hvis Norge får en noe løsere tilknytning gjennom en frihandelsordning. Dette inne-

bærer at et norsk EEC-medlemskap antakelig vil bidra til å øke farten i strukturendringene i en del av den norske hjemmeindustrien.

For en del norske eksportbedrifter, særlig i kraftkrevende industrier, gjelder følgende: Den enkelte bedrift ligger på et forholdsvis lite sted og arbeidsplassene i bedriften utgjør en betydelig del av sysselsettingsmulighetene på dette stedet. Kapasitetsbegrensninger og/eller markedsforhold innebærer at bedriftens produksjon ikke kan øke særlig mye i årene som kommer. Forbedringer i teknikk vil imidlertid føre til at gitte produktmengder kan produseres med stadig mindre arbeidsinnsats. Dette innebærer at de sysselsettingsmulighetene som er knyttet til framstillingen av bedriftenes nåværende produkter etter hvert vil bli mindre. Dette vil skape sysselsettingsproblemer på de stedene bedriftene ligger.

Enkelte har hevdet følgende: Sett at Norge blir EEC-medlem. I så fall vil antakelig flere av disse eksportbedriftene kunne finne det lønnsomt å opprette avdelinger for videre-foredling av produktene. Dette vil da bl. a. innebære nye arbeidsplasser på en del av de småstedene som står i fare for å få sysselsettingsproblemer.

Blir Norge stående utenfor EEC, vil mulighetene for at en kan få tollmurer overfor EEC forhindre at slik videreforedling vil bli utført i Norge. Ut fra hensynet til sysselsettingsforholdene på en del småsteder som idag er avhengige av arbeidsmulighetene i eksportindustrien, er det derfor ønskelig at Norge blir EEC-medlem.

Når en skal vurdere dette synspunktet må en bl. a. ta hensyn til følgende: (a) Mange av de norske eksportbedriftene eies av internasjonale konserner som eier både bedrifter som produserer halvfabrikata og bedrifter som videreforedler disse halvfabrikata. (Eksempler fins bl. a. i aluminiumsindustrien.) Hvorvidt produkter som kommer fra konserneide bedrifter i Norge skal videreforedles i Norge, bestemmes ikke av nordmenn, men av lederne for de internasjonale konsernene. — (b) Selv om høyforedlede norske produkter kan eksporteres tollfritt til EEC-landene, er det likevel ikke sikkert at det vil være bedriftsøkonomisk lønnsomt å foreta videreforedling i Norge av halvfabrikata som produseres i Norge. I mange bransjer gjelder som hovedregel at det er bedriftsøkonomisk mest lønnsomt å legge de siste ledd i produksjonen av ferdigvarer til steder som ligger sentralt i forhold til markedene. I hvilken utstrekning denne regelen gjelder arbeidsplasser i industrien skaper arbeidsplasser i de tjenesteytende næringene.

Blant annet ut fra det som er pekt på ovenfor har jeg vanskelig for å tro at det argumentet for norsk EEC-medlemskap som nå diskuteres, kan ha gyldighet for særlig mange arbeidsplasser. Såvidt jeg kan bedømme kan det sannsynligvis bare bli tale om et antall arbeidsplasser som utgjør noen få promille av den samlede sysselsettingen i Norge. I tillegg kommer ringvirkningene, dvs. det forhold at arbeidsplasser i industrien skaper arbeidsplasser i de tjenesteytende næringene.

Etter min oppfatning er det likevel noe i det synspunktet jeg har referert, og jeg betrakter dette som et av argumentene for norsk EEC medlemskap.

De drøftingene som kan knyttes til stikkordene «økt konkurranse for visse hjemmenæringer» og «ikke muligheter for videreforedling av visse eksportvarer» fører bl. a. til følgende konklusjoner:

For noen vil EEC-medlemskap øke mulighetene for å finne tilfredsstillende sysselsetting på hjemstedet. For andre vil EEC medlemskap redusere disse mulighetene. — Forholdet mellom størrelsene på disse to gruppene vil i høy grad avhenge av hvilken politikk som vil bli ført i et Norge utenfor EEC. Dette vil bli utdypet i neste avsnitt.

3.3. *Mulighetene for å styre strukturendringene.*

Norsk EEC-medlemskap vil redusere de norske myndighetenes muligheter for å styre strukturendringene. Jeg skal her bare kort peke på et par sider av dette.

I et Norge utenfor EEC kan myndighetene, om de ønsker det, fortsatt gi norske produsenter enerett til det norske markedet for melk og kjøtt. Denne politikken, som bidrar til å bremse fraflyttingene fra jordbruket, vil ikke kunne opprettholdes hvis Norge blir EEC-medlem.

Industripolitikken i EEC-landene vil i betydelig grad bli preget av ideene om «ingen konkurranseforvridninger» og «fri bevegelighet for kapitalen». Dette innebærer at et Norge som er EEC-medlem vil måtte avstå fra å bruke en rekke virkemidler som vil kunne brukes hvis landet blir stående utenfor EEC.

De styringsmulighetene norske myndigheter vil ha hvis Norge blir stående utenfor EEC, kan bl. a. brukes til å redusere farten i strukturendringene, og dermed også de problemer som skapes av strukturendringene. En slik politikk vil imidlertid, i et hvert fall om den settes i verk i større omfang, høyst sannsynlig redusere veksten i nasjonalproduktet. Det eksisterer derfor en konflikt mellom ønsket om rask vekst i nasjonalproduktet og ønsket om å redusere de problemene som vanligvis følger med strukturendringer. Ingen vet idag hvordan denne konflikten vil bli løst i årene fremover hvis Norge blir stående utenfor EEC. Men det som synes å være klart er at ved å stå utenfor EEC får Norge et større økonomisk-politisk spillerom. Om Norge står utenfor EEC kan det føre en politikk hvor målsettingen om vekst i nasjonalproduktet gis like høy vekt som i EEC. Men det er også mulig å føre en politikk hvor det legges noe mindre vekt på vekst i nasjonalproduktet og mer vekt på å unngå de problemene som vanligvis følger med raske strukturendringer.

4. Samlet vurdering.

Som en samlet vurdering av de forholdene jeg har drøftet, vil jeg si følgende: Jeg tror at i årene fremover vil de problemene som har tilknytning til stikkordene «konjunktur-arbeidsledighet» og «strukturendringer i næringslivet» skape betydelig større velferdstap enn de problemene som har til-

knytning til stikkordet «dårlig konkurranseevne overfor utlandet». Det er min oppfatning at disse velferdstapene vil bli minst hvis Norge ikke blir medlem av EEC. Jeg tror at arbeidsledigheten i Norge gjennomsnittlig vil bli noe større hvis landet blir EEC-medlem enn om landet blir stående utenfor EEC.

Vedlegg

Tall for produktpriser og sysselsetting i eksportkonkurrerende industrier.

I tabellene 1, 2 og 3 er gitt tall for utviklingen i produktprisene og sysselsettingen for visse eksportkonkurrerende norske industribransjer.

Tallene gjelder perioden 1951—1971. Produktprisene måles med en indeks som settes lik 100 for 1965. Sysselsettingen måles i 100 årsverk.

Tabell 1. Treforedlingsindustrien. (Sektorene 1271—1274 i Statistisk Sentralbyrås nasjonalregnskap.)

	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Produktpris	126,0	118,8	91,3	95,4	100,0	103,4	103,1	98,8	95,2	96,3	96,5
Sysselsetting	185	189	191	200	207	202	203	199	207	215	214

	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971
Produktpris	98,5	98,4	100,3	103,5	102,4	101,9	100,7	102,9	123,9	131,6
Sysselsetting	209	207	204	208	195	184	181	181	183	171

Tabell 2. Eksportkonkurrerende kjemisk industri. (Sektorene 1311—1317, 1319—1323 og 1329.)

	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Produktpris	105,2	101,1	97,2	96,6	100	103	105,2	101,6	102	100	94,4
Sysselsetting	187	192	198	210	212	219	218	214	220	220	222

	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971
Produktpris	98,5	99,3	102,4	106,2	106,9	101,1	99,2	99,6	124,1	132,7
Sysselsetting	225	222	228	235	245	247	236	226	224	222

Tabell 3. Eksportkonkurrerende primær jern- og metallindustri. (Sektorene 1340, 1341, 1343, 1344 og 1348.)

	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Produktpris	101,2	111,5	102,2	94,5	100,0	111,2	118,1	102,8	100,1	103,9	104,7
Sysselsetting	116	121	120	122	147	159	165	165	171	174	178

	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971
Produktpris	98,0	94,5	97,3	101,3	102,5	102,8	104,0	110,0	127,7	125,7
Sysselsetting	180	174	185	191	197	203	213	220	228	233

Diskusjon av verdsettings- og fordelingsmetoder ved strandplan

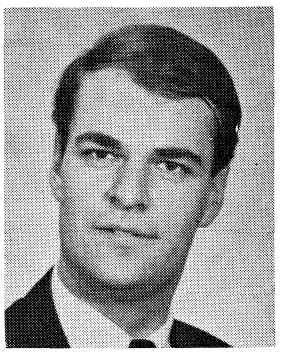

AV
HØGSKOLESTIPENDIAT JØRGEN AMDAM,
NORGES LANDBRUKSHØGSKOLE

I følge den nye strandlova skal planleggingen i strandområder deles i to. Fylkesmannen skal utarbeide oversiktlige planer som avgrenser de enkelte strandplanområdene og bestemmer utnyttingsform og utnyttingsgrad. Detaljplan for de enkelte strandplanområdene skal utarbeides av grunneierne eller kommunen.
En slik planlegging vil føre til verdiforskyvninger mellom eiendommene innen strandplanområdet, denne verdiforskyvningen skal utjevnes. I artikkelen drøftes sammenhengen mellom verdsetting og fordeling, spesielt drøftes forholdet mellom de juridiske planbestemmelsene, en tenkt arealknapphet i planområdet og målsettingen om økonomisk optimale investeringer.
To verdsettingsmetoder beskrives.

1. Innledning.

Etter den nye strandplanloven (Lov av 10. des. 1971, se også Ot. prp. nr. 45 1970—71) vil planleggingen i strandområdene deles i to. Fylkesmannen (og fylkesutvalget) skal utarbeide oversiktige planer som avgrenser strandplanområdene, avgjøre hva som kan investeres på disse og hvor mye som kan investeres. Innen strandplanområdene skal grunneierne selv foreta den detaljerte planleggingen. Om de ikke kan bli enig, kan kommunen overta detaljplanleggingen.

En slik detaljplan vil i de fleste tilfelle føre til verdiforskyvninger mellom eiendommene innen strandplanområdet. I andre tilfelle må nettoverdiene og investeringene ved felles utbygging fordeles. Prinsipalt skal grunneierne selv foreta fordelingen, men om de ikke kan bli enig, sier loven at det i hvert jordskiftesokn skal opprettes en fordelingsnemnd bestående av jordskiftedommeren som formann, ett medlem oppnevnt av fylkesmannen og ett medlem oppnevnt av fylkeslandbruksstyret (§ 11.1.).

På grunnlag av loven og generelle økonomiske betraktninger, vil en her vurdere tre spesielle skranker som gjelder planleggingen og fordelingen i strandplansammenheng (SEVATDAL 1971), og deres innvirkning ved valg av økonomisk modell.

Skrankene er at en forutsetter at en grunneier:

a. Ønsker å investere så mye på sin eiendom at investeringene er økonomisk optimale (dvs. at grenseverdien er lik 0) samtidig som investeringene skal lønne seg (dvs. ha kapitalverdi større enn 0).
b. Ikke kan plassere flere investeringsobjekt på sin eiendom enn det er fysisk plass til.
c. Må rette seg etter de juridiske regler som gjelder for eiendommen.

Angående siste punkt, kan en dele de juridiske skrankene i to, (1) lovregler, og (2) begrensninger som følger av fylkesmannens retningslinjer med hjemmel i strandplanlovens §§ 2, 7 og 11.

Ved strandplanleggingen og fordelingen må en i alle tilfelle rette seg etter lovreglene, da disse virker generelt for alle områder, derimot er fylkesmannens retningslinjer spesielle for det enkelte området.

I realiteten har fylkesmannen herredømme over:

1. Investeringsområdets størrelse (strandplanområdet).
2. Investeringsart
3. Investeringsgrad (utbyggingsgrad)

innenfor rammen av det som følger av lovregler (konsesjonslover — strandplanlov — jordlov m. m.), både ved strandplanlegging og fordeling.

Arealer som etter fylkesmannens retningslinjer ikke kan bebygges (f. eks. høgdesoner), skal ikke medtas ved fordelingen[1]) med unntak for 100 m beltet langs stranda (Ot. prp. nr. 45 s. 49).

Når en holder seg innen de forannevnte skrankene kan en ved planen velge den utbyggingsform en ønsker, og således kan en velge mellom alternative utbyggingsareal og -former. Det er verdikonsekvensene av dette valget som skal utjevnes. (Lovens §§ 11 og 7 m. kommentar).

En vil videre presisere at med investeringsrettighet menes her det samme som utbyggingsrettighet i lovteksten, videre betraktes investeringer som forutsetter hverandre (f. eks. hytte, vann og kloakk) som *en* investeringsart.

De investeringer det vil være aktuelt å lokalisere i et strandplanområde er slike som:

Hytter (bygsling eller salg av tomt)
Utleiehytter
Campingplass
Badeplass
Parkeringsplass
Hoteller
Moteller
Båtanlegg
Vann
Kloakk
Renovasjon
Veg

2. Verdsettingsmodell.

Ved investeringer av denne typen har en at inntektsnivået er avhengig av tilbud og etterspørsel på det frie marked, samtidig som områdets spesielle forhold vil spille inn.

En vil her anta at inntekt pr. enhet ($p(m_i)$) vil minke med økende antall enheter (m_i) som lokaliseres innen et begrenset areal, ved en bestemt investeringsart (i). En vil videre forutsette av noen av utgiftene ($k(m_i)$) øker med økende antall investeringsenheter, mens noen er konstante (k_i), begge to beregnet pr. år og for hele strandplanområdet ved investeringsart (i).

En beregner så den kapitaliserte nåtidsverdien (avkastningen (V_i) av investeringen (i) ved rente ($0{,}0p$). Verdsettingsmodellen blir da, forutsatt at inntekt og kostnad ikke endres over tid[2]):

$$(1) \qquad V_i = V(m_i) = \frac{1}{0{,}0p}[p(m_i) \cdot m_i - k(m_i) - k_i]$$

(Med «verdi» mener altså den kapitaliserte nettoavkastningen av investeringer).

Skranke a. i pkt. 1 fører til at grunneieren vil investere så mye at $\frac{dV_i}{dm_i} = 0$ samtidig som tilsvarende $V_i > 0$. Om det siste ikke er tilfelle vil grunneieren ikke investere i vedkommende investeringsart.

Det optimale antall investeringsenheter (M_{oi}) kan beregnes av likningen:

$$(2) \qquad \frac{dV_i}{dm_i} = \frac{1}{0{,}0p}[m_i \cdot p'(m_i) + p(m_i) - k'(m_i)]$$

$$m_{oi} = m_i \text{ når } \frac{dV_i}{dm_i} = 0.$$

Den tilsvarende optimale verdi er V_{oi}. Innen det aktuelle området er det samtidig ikke plass til flere enheter av (i) enn F_i (Skranke b. i pkt. 1). Dette vil si at den økonomisk optimale investering bare kan gjennomføres om $m_{oi} \lesseqgtr F_i$.

Fylkesmannen kan bestemme at det i det aktuelle området bare kan lokaliseres J_i investeringsenheter. (Skranke c. i pkt. 1). Dette medfører at den økonomisk optimale investering bare kan gjennomføres om $m_{oi} \lesseqgtr J_i$.

Om $m_{oi} > F_i$ eller $> J_i$ betyr dette at den økonomiske optimale investering ikke kan gjennomføres, derimot kan det, om tilsvarende V (F_i alt. J_i) > 0 gjennomføres en investering som er lønnsom, men ikke den mest lønnsomme.

I denne situasjonen har skrankene F_i og J_i samme konsekvens, en kan derfor teste hvilke av dem som er minst og sette denne lik M_i som er det største antall av investeringsart (i) som kan lokaliseres innen verdsettingsområdet.

$$M_i = F_i \text{ om } F_i \leq J_i$$
$$M_i = J_i \text{ om } J_i < F_i$$

Om det er aktuelt bare med en investeringsart i verdsettingsområdet er denne beregningen grei. Som regel vil en imidlertid få at 2 eller flere investeringsarter er lønnsomme og at disse skal lokaliseres på de samme

[1]) (Lovens § 11 nr. 5: «Ved fordeling av utbyggingsrettigheter som ledd i utjevningen av utbyggingsverdiene innen planområdet, skal nemnda legge til grunn forholdet mellom de enkelte eiendommers utbyggingsverdi uavhengig av den foreliggende plan, men under hensyn til den utbyggingsgrad og tekniske standard m. v. som er fastsatt i medhold av § 7 nr. 5 — — — —».

Lovens § 7 nr. 5: «I retningslinjene skal fylkesmannen gi bestemmelse om arealdisponering, bebyggelse og utnyttelsesgrad, om ordning av atkomst, parkering, båthavn, brygge, båthus, båtopplag, vann, kloakk og renovasjon og om bebyggelsens avstand fra strand, utsiktspunkt og dyrket mark. Fylkesmannen kan også gi andre bestemmelser om utbygging og bruk av strandplanområdet»).

[2]) I stedet for å «kapitalisere» kan en beregne nåtidsverdien ved diskontering av varierende inntekter og kostnader over tid. Diskusjonen senere vil imidlertid bli den samme i prinsippet.

arealene — dvs. en kan få noe en senere vil kalle *fysisk konflikt* mellom investeringsarter. Fysisk konflikt oppstår når det ikke er plass nok til at alle investeringsarter kan utbygges til M_i.

I denne situasjonen vil ikke den økonomisk optimale totalverdi en kan få av strandplanområdet ved en investeringsplan bli lik summene av de enkelte maksimale investeringsverdiene, men framkomme som et resultat av et relativt komplisert økonomisk optimaliseringsproblem med fysiske skranker.

En vil her diskutere to løsningsmetoder, en «optimalmetode» som beregner den økonomisk optimale totalverdi, og en «isolasjonsmetode», der en beregner totalverdiene som summen av de maksimale verdiene til hver enkelt investeringsart.

3. Optimalmetoden.

Denne går ut på å finne den økonomisk optimale verdi under hensyntagen til juridiske og fysiske skranker. Problemet er identisk med det en planlegger har som innen visse retningslinjer skal forsøke å få størst mulig nettoverdi (nettoavkastning) av de investeringer planen innebærer. Problemet vil variere noe avhengig av forholdet mellom m_{oi} (den optimale investeringsmengde) og M_i (den maksimale investeringsmengde) og om det er fysisk konflikt mellom investeringsartene.

3.1. En forutsetter at alle $m_{oi} < M_i$ og at det ikke er fysisk konflikt mellom noen investeringsart.

Verdsettingsområdets (strandplanområdets) verdi (V) blir da:

$$V = \sum_{i=1}^{n} V_{oi}$$

forutsatt at alle $V_{oi} > 0$ og $i = n$ investeringsarter.

3.2. En forutsetter at *noen* $m_{oi} > M_i$ og at det ikke er fysisk konflikt mellom noen investeringsart.

Verdien av området blir da lik:

$$V = \sum_{i=1}^{n} V(x_i) \text{ der } x_i \text{ er:}$$

$$\text{om } m_{oi} \lesseqgtr M_i \; ; \quad x_i = m_{oi}$$

$$\text{om } m_{oi} > M_i \; ; \quad x_i = M_i$$

forutsatt at alle $V(x_i) > 0$ og n investeringsarter.

3.3. En forutsetter at $m_{oi} \leq M_i$, men at det er fysisk konflikt mellom investeringsartene.

Om en tar for seg det tilfelle at $n = 2$ og at arealkravene er slik at på arealet (a) går det m_1 enheter av investeringsart 1, og m_2 enheter av investeringsart 2, så vil den optimale utnyttingen av arealet (a) være når

$$(5^1) \qquad \frac{dV_1}{dm_1} = \frac{dV_2}{dm_2}$$

dvs. at grenseverdiene er de samme.

Om begge kan settes lik 0 uten at det areal som kan benyttes er «oppbrukt», er det i realiteten ingen fysisk konflikt og

$$V = \sum_{i=1}^{n} V_{oi} \text{ som i pkt. 3.1.}$$

Om arealet blir «oppbrukt» betyr dette at ved den optimale tilpassingen er:

$$\frac{dV_1}{dm_1} = \frac{dV_2}{dm_2} = c > o$$

Mengdene m_1 og m_2 framkommer ved løsning av denne differensialligningen med tilleggsbetingelse:

$$m_1 \cdot a_1 + m_2 \cdot a_2 = a$$

der a_1 og a_2 er arealkravet pr. enhet av 1. og 2. Omregnet får en:

$$(6^2) \qquad m_1 = \frac{a - m_2 a_2}{a_1}$$

En setter ligning (2) inn i differensialformel (5^1) og ved å benytte (6^2) får en

$$(7^1) \qquad m_2 = \frac{ap'(m_1) + a_1(p(m_1) - k'(m_1) - (p(m_2) - k'(m_2)}{a_2 p'(m_1) + a_1 p'(m_2)}$$

En kan også integrere differensialformelen (5^1), en får da ved tilsvarende innsetting når K er integrasjonskonstanten:

$$(7^2) \qquad m_2 = \frac{ap(m_1) + a_1[k(m_2) - k(m_1) + K]}{a_2 p(m_1) + a_1 p(m_2)}$$

En ser videre at dessto flere investeringsarter som kommer i en slik konflikt, dessto mer kompleks blir modellen, m. a. fordi:

$$(6) \qquad m_n = \frac{a - \sum_{i=1}^{n-1} a_i m_i}{a_n}$$

er den generelle ligningen for (6^2) og differensialformelen blir:

$$(5) \qquad \frac{dV_1}{dm_1} = \frac{dV_2}{dm_2} = \ldots = \frac{dV_i}{dm_i} = \ldots = \frac{dV_n}{dm_n} = C = \text{konstant}$$

ved optimal tilpassing.

Før disse ligningene kan løses må en estimere arealendringen og verdiendringen som funksjon av investeringsmengdendringen til hver enkelt investeringsart (i).

3.4. En forutsetter at *noen* $m_{oi} > M_i$ samtidig som det er fysisk konflikt mellom investeringsartene.

En kan da løse problemet ved først å beregne summen av verdiene til de investeringsartene der $m_{oi} > M_i$, dvs. at en forutsetter at disse kan investeres til M_i

og at alle $V(M_i) > 0$. (Om noen $V(M_i) \leqq 0$ medtas disse ikke da det ikke er lønnsomt å foreta disse investeringene.)

En beregner $\frac{dV(M_i)}{dM_i}$ for disse investeringsartene. En foretar så en beregning etter framgangsmåten i pkt. 3.3. for de investeringsartene der $m_{oi} \leq M_i$. Ved denne beregningen må en redusere arealet (a) i ligning (6) tilsvarende det arealet som er medgått til de investeringsartene der $m_{oi} > M_i$ og $V(M_i) > 0$.

Ved denne framgangsmåten har en ingen kontroll på at en har oppnådd optimal tilpassing, siden noen av investeringsartene ikke er med i optimaliseringsløsningen.

En må derfor sammenligne C i ligning (5) ved optimaltilpasning med grenseverdiene til de investeringsartene der $m_{oi} > M_i$. Om noen $\frac{dV(M_i)}{dM_i} < C$ betyr dette at den totale verdien kan økes om en reduserer mengden til disse investeringsarten(e). De må da medtas i optimaliseringsregningen som må gjentas.

Slik må en fortsette til alle grenseverdier er større eller lik grenseverdien en får ved optimaliseringen.

(En kan også gå motsatte vegen, dvs. først beregne optimalverdiene som i pkt. 3.3, deretter kontrollere om noen av investeringsmengdene er større enn de tillatte (M_i). Om så er tas disse ut av optimaliseringen, som gjentas osv.).

4. Isolasjonsmetoden.

Ved denne metoden betraktes de enkelte investeringsarter som uavhengige, dvs. at en ignorerer tilfeller der det vil oppstå fysisk konflikt. Dette vil med andre ord si at en benytter framgangsmåten beskrevet i pkt. 3.1. og 3.2. ved alle verdsettinger.

Framgangsmåten blir da å beregne den største mengde av den enkelte investeringsart som skrankene a, b og c tillater. Summen av verdiene til de investeringsarter som har positiv verdi, blir da lik verdsettingsområdets verdi.

$V = \Sigma\ V_i$ når $V_i > 0$ og n investeringsarter.

I de tilfellene som er beskrevet foran i 3.1. og 3.2. vil denne metoden gi samme resultat som optimalmetoden. I alle situasjoner der det er fysisk konflikt mellom investeringsarter gir den for høg verdi i forhold til optimalmetoden, der flere investeringsarter kommer i konflikt om samme utbyggingsareal. (F. eks. om det på eiendom A er mulig å plassere 50 hytter eller en campingplass med 200 telt vil isolasjonsmetoden gi verdien av de 50 hyttene + de 200 campingenhetene. I realiteten kan situasjonen være at en ikke kan få plassert flere enn 20 hytter og 100 campingenheter økonomisk optimalt etter optimalmetoden. Områdets reelle planverdi er da lavere enn den isolasjonsmetoden gir).

Et avgjørende spørsmål ved valg av metode er hvor ofte det vil være slik fysisk konflikt.

5. Diskusjon av modellene i relasjon til utjamningsproblemet.

Her vil en diskutere metodene anvendt på den enkelte grunneiers totale eiendom innen strandplanområdet.

En forutsetter at en alt har beregnet strandplanområdets totale verdi som nå skal fordeles. Som fordelingsgrunnlag må en regne ut den enkelte eiendoms verdi isolert, en fordeler så strandplanområdets verdi etter forholdet mellom eiendommene. Metodene foran vil gi ulike fordelingsresultater.

Et problem som en vil få her, er den juridiske skranken J_i, om denne skal settes lik for alle eiendommer dvs. lik den juridiske skranken for hele strandplanområdet, eller større eller mindre enn denne. En vil tolke lovens §§ 11.5 slik at det er strandplanområdets juridiske skranke (J_i) som skal legges til grunn. En vil først diskutere forskjellige situasjoner.

5.1. En forutsetter at både $m_{oi} < J_i$ og $F_i < J_i$ på alle eiendommer samtidig som det ikke er fysisk konflikt mellom noen investeringsart på noen eiendom innen strandplanområdet.

I denne situasjonen vil begge metoder gi samme resultat, samtidig som den økonomiske og terrengmessige (fysiske) situasjon til den enkelte eiendom avgjør forholdet dem i mellom.

5.2. Samme forutsetning som i 5.1., men fysisk konflikt mellom investeringsartene på alle (noen) eiendommer.

Her vil isolasjonsmetoden gi et høyere resultat enn optimalmetoden, den virker slik at for eiendommer med størst fysisk konflikt vil forskjellen de to metodene imellom bli størst. Dette vil kunne medføre at slike eiendommer får en for stor relativ del av planverdiene ved fordeling om isolasjonsmetodøn nyttes.

Dersom det er fysisk konflikt bare på noen eiendommer, vil disse få en for høg verdi i relasjon til eiendommer uten fysisk konflikt, om isolasjonsmetoden nyttes.

5.3. Dersom alle $m_{oi} > J_i$ og alle $F_i > J_i$ på elle eiendommer samtidig som det ikke er fysisk konflikt mellom investeringsarter på noen eiendom, vil alle eiendommer få samme verdi lik $\sum_{i=1}^{n} V(J_i)$ dersom kostnadene og inntektene er de samme og alle $V(J_i) > 0$.

En ser her at den juridiske begrensningen i noen tilfeller vil medføre at eiendommer som har store forskjeller i areal m. m. får samme eller nesten lik verdi.

En får det samme resultat ved begge metodene.

5.4. Samme forutsetning som i pkt. 5.3, men fysisk konflikt mellom investeringsarter på noen eiendommer.

Det siste vil kunne medføre at fysiske eller økonomiske skranker gjør at det ikke er mulig å utnytte hele den «juridiske kvoten» J_i. Ved optimalmetoden vil disse eiendommene få en lavere verdi enn de andre. Ved isolasjonsmetoden får alle eiendommer fremdeles samme verdi.

Det er mulig å lage en god del kombinasjoner av disse faktorene, det som det imidlertid er av interesse å konstatere her er at den juridiske skranken (J_i) i noen situasjoner kan virke uheldig og at isolasjonsmetoden vil kunne føre til systematiske feil i forhold til optimalmetoden (som er den mest riktige å benytte i plansituasjon, se pkt. 3). Konsekvensene av det siste er at eiendommer med små utbyggingsarealer får for stor verdi ved isolasjonsmetoden om det er aktuelt å lokalisere flere investeringsarter på dette arealet, og alle ikke kan få plass samtidig.

Konsekvensene av den juridiske skranken er at f. eks. i den situasjonen som er beskrevet i pkt. 5.3, ville en ha fått andre verdier ved å dele opp eiendommene inntil de kommer i tilsvarende situasjoner som er nevnt i pkt. 5.1. og 5.2.

De juridiske skrankene vil altså kunne virke systematisk slik at eiendommer med stort utbyggingspotensial får redusert sin verdi om skrankene er lavere enn det som er optimalt økonomisk og som fysisk er mulig.

I realiteten vil dette virke som en «ekspropriasjon» av rett til andel i planverdiene ved fordelingen i forhold til utbyggingspotensialet.

Av denne grunn bør det trolig skilles skarpt mellom *planforutsetninger* og *fordelingsforutsetninger*, da *planen* selvsagt må rette seg etter fylkesmannens retningslinjer i lag med andre bindende regler, mens en ved *fordelingen* bare tar hensyn til de juridiske skranker som følger av klare bestemmelser i lover (med unntak av 100 m beltet, se foran) og som derfor gjelder alle eiendommer.

Det er mulig at noen av fylkesmannens retningslinjer skal legges til grunn, f. eks. bestemmelser om strandplanområdeavgrensing og om arealer som skal vernes, samt avgrensninger gjeldende investeringsart, da det er bestemmelser om *investeringsgrad* (mengd) som virker mest uheldig. (Størrelsen av J_i avhenger direkte av bestemmelser om investeringsgrad, mens noe mer indirekte av investeringsområde og -art).

Om lovteksten ikke kan tolkes slik, vil en anbefale at den blir forandret.

(Hvor tilfeldig de juridiske skrankene kan virke vil framgå av følgende eksempel. En forutsetter at det opprinnelig var 2 helt like eiendommer innen strandplanområdet. Før utjevningsforretningen deler en av grunneierne sin eiendom opp i 5 deler og skjøter 4 av disse til sine barn. Om utbyggingsgraden da er lav og det er fysisk og juridisk mulig å foreta all utbyggingen på hver av de 6 eiendommene, vil hver få ca. 1/6 av verdiene, dvs. at den opprinnelige eiendommen som ble delt i 5 får 5/6 av utbyggingsverdiene. Dette vil også kunne føre til spekulasjon på de andre grunneieres bekostning).

Av det som er sagt foran, vil det framgå at de to metodene begge har sine fordeler og ulemper. Optimalmetoden måler den virkelige planleggingsverdien, men den er arbeidskrevende og komplisert. Isolasjonsmetoden er enklere å bruke, mens den i noen tilfelle vil gi for høg verdi.

Om en studerer de investeringsarter som det er aktuelt å nytte i strandplansammenheng (pkt. 1) vil en finne at i de fleste tilfelle vil det ikke bli noen *særlig* fysisk konflikt. Det skulle da være mulig å skjønne seg fram til en rimelig fordeling investeringsartene i mellom.

En kritisk bruk av isolasjonsmetoden synes derfor å være den mest farbare vegen ved arbeid i fordelingsnemnder.

6. Arbeidsmåte ved fordelingssak.

En forutsetter at det ikke skal tas hensyn til fylkesmannens bestemmelser om investeringsgrad (mengd) ved fordelingen.

6.1. Det første som fordelingsnemnda må beregne er den aktuelle plans utbyggingsverdi: Nemnda må her forutsette at planen er økonomisk optimal, planverdien framkommer da som en summering av de enkelte investeringsarters reelle verdi ved at en for hver art beregner $V(m_i) = \frac{1}{0{,}0p}[p(m_i) \cdot m_i - k(m_i) - k_i]$. For hele planområdet blir da verdien:

$$Vp = \sum_{i=1}^{n} V(m_i)$$

De m_i-ene som skal benyttes er de som planene bestemmer. Om noen av $V(m_i)$-ene er negative må disse belastes de andre, da en forutsetter at det er samspillet som er optimalt tilpasset.

Ved denne verdsettingen skal en i alle tilfelle ikke avvike fra den ramme planen setter.

Ved denne beregningen må det også beregnes hvor

stor del av den samlede verdi som faller på hver eiendom (Vp_j). Denne kan beregnes ved en summering av alle *planskapte* verdier på vedkommende eiendom j.

$$Vp_j = \sum_{i=1}^{n} V_{ij}$$

Her er i symbol for den enkelte investering (n stk.) og j for eiendom. De enkelte eiendommers planverdi (Vp_j) skal opp summert bli lik planverdien

$$Vp = \sum_{j=1}^{m} Vp_j \quad \text{om } m \text{ eiendommer.}$$

Metodisk vil nok det siste bli enklest, dvs. at en ved planverdibestemmelsen fastsetter den planskapte verdien på vedkommende eiendom og summerer disse delverdiene for å finne planens samlede verdi.

6.2. Neste skritt er å bestemme den utbyggingsverdi den enkelte eiendom hadde før planen.

Det første skritt er da å konstatere hvilke investeringer som er tillatt innen strandplanområdet (investeringsart). Dernest må det konstateres hvilke deler av eiendommen det kan investeres på (investeringsområde). Her må 100 m beltet tas med.

For de enkelte investeringsarter må det så vurderes om det er økonomisk, fysisk og juridisk grunnlag for disse innen vedkommende eiendom. Det må videre vurderes om det ved vedkommende investeringsnivå vil bli fysisk konflikt mellom investeringsarter, i tilfelle må en skjønne seg fra til en rimelig fordeling investeringsartene i mellom.

Den potensielle utbyggingsverdien (V_j) til vedkommende eiendom (j) blir da lik summen av verdiene til de n investeringene det er grunnlag for å foreta:

$$V_j \sum_{i=1}^{n} V_{ji} \quad \text{om } n \text{ er antall investeringsarter } (i).$$

6.3. Den potensielle verdien (V_s) til hele strandplanområdet blir lik summen av alle V_j dvs.

$$V_s = \sum_{j=1}^{m} V_j \quad \text{om } m \text{ er antall eiendommer } (j)$$

Planens verdi er lik Vp og hver eiendom (j) har etter dette krav på verdien Vk_j utregnet slik:

$$Vk_j = \frac{Vp \cdot V_j}{V_s}$$

da den har V_j/V_s deler av strandplanområdets totale potensielle verdi.

6.4. Den del av planverdien som vedkommende eiendom har krav på må så sammenlignes med den del den har fått og differansen ΔV_j er gjenstand for fordeling.

$$\Delta V_j = Vp_j - Vk_j$$

Om $\Delta V_j = o$ har vedkommende eiendom fått det den skal ha.

Om $\Delta V_j < o$ har den fått for lite og om $V_j > o$ for mye.

Av sammenhengen ser en at $\sum_{j=1}^{m} V_j = o$ dvs. at fordelingen går ut på å utjevne forskjellene mellom de eiendommer som har fått for mye og de som har fått for lite.

Dette blir et oppgjør tilsvarende det som en har ved f. eks. nydyrking ved jordskifte.

6.5. Om en i 6.4. har fastslått at eiendom A har fått x kr. for mye av planverdien og at eiendom B skal ha disse verdiene, sier lovforslaget at B skal få utjevnet dette ved å få utbygningsrettigheter til hytter hos A.

En må da beregne hvor mye en hytte er verd på A's eiendom, om den er verd y kr. skal B ha $\frac{x}{y}$ hytterettigheter på A's eiendom. Restbeløpet må utjevnes med penger.

Et spesielt problem oppstår om A ikke skal bygge hytter etter planen. Slik loven er utformet (§ 11.5. «Bare utbygningsrettighet til hytte kan overføres») kan det da bli vanskelig om ikke umulig å foreta en fordeling mellom A og B.

7. Symboloversikt (hovedsymboler).

F_i = fysisk skranke ved investering i.
J_i = juridisk skranke ved inv. i.
k_i = faste kostnader ved inv. i.
$k(m_i)$ = variable kostnader (avhengig av m_i) ved inv. i.
m_i = mengd av inv. i.
m_{oi} = optimal mengd av inv. i.
M_i = maksimal mengd av inv. i.
$p(m_i)$ = inntekt pr. enhet ved inv. i.
V_i = nåtidsverdien av framtidige avkastninger av inv. i.
V_{oi} = den optimale nåtidsverdien ved inv. i.
V_{ji} = nåtidsverdien av investering i på eiendom j.
o = indeks for optimalt.
i = indeks for investeringsart.
j = indeks for eiendom.
a = areal.

LITTERATUR

Innstilling I fra Strandlovutvalget avgitt 18. juni 1970: «Strandområdene ved sjøen».

Lov om planlegging i strandområder av 10. des. 1971.

Ot. prp. nr. 45. (1970—71). Om lov om planlegging i strandområder.

Sevatdal, H. (1971): Utjamningssystemet i «Utkast til lov om planlegging i strandområder». Stensil 2 s. Institutt for jordskifte og eiendomsutforming, NLH, 1971.

NORGES ALMENVITENSKAPELIGE FORSKNINGSRÅD

A. RÅDET FOR HUMANISTISK FORSKNING
B. RÅDET FOR SAMFUNNSVITENSKAPELIG FORSKNING
C. RÅDET FOR MEDISINSK FORSKNING
D. RÅDET FOR NATURVITENSKAPELIG FORSKNING

Søknader for 1973 om bevilgning fra **NAVF** og over **statsbudsjettet Kap. 332,** om

FORSKNINGSSTIPEND OG UTSTYR

Søknadsfrist 15. mai 1972.

NAVF gir hvert år støtte til forskere eller vitenskapelige institusjoner for bestemte forskningsprosjekter, stipend og utgivelse av vitenskapelige skrifter.

Til forskningsprosjekter gis støtte i form av vitenskapelig og annen assistanse, utstyr og drift (herunder reiser i tilknytning til prosjektet).

Forskningsstipend gis til egne prosjekter eller for deltaking i andre prosjekter.

Det kan også søkes stipend til forskning i samarbeid med utenlandske institutter og organisasjoner og for deltaking i vitenskapelige møter. Videre gis støtte til opphold for utenlandske forskere ved norske institusjoner som ledd i vitenskapelig samarbeid etter søknad fra vedkommende institusjon.

Søknad skrives på nytt grønt skjema som fås på **NAVF**'s kontor og på ekspedisjonskontorene ved universitetene og høgskolene.

Søknadsfristen gjelder ikke for bevilgning til publisering av avhandlinger.

Nærmere opplysninger er gitt i søknadsskjemaet.
NAVF's adresse: Wergelandsveien 15, Oslo — Telefon 20 65 35.
Postadr.: postboks 7188, Homansbyen, Oslo 3.

NORGES ALMENVITENSKAPELIGE FORSKNINGSRÅD

FORSKNINGSSTIPEND

RÅDET FOR HUMANISTISK FORSKNING

Universitetslektorer og lektorer i skoleverket som har fungert i lektorstilling i minst fire år og som ikke tidligere har innehatt universitetsstipend (adjunktstipend), rekrutteringsstipend NAVF eller tilsvarende stipend, kan søke om forskningsstipend for inntil tre år med bibehold av lønnsnivå i sine stillinger. Stipendperioden kan være sammenhengende eller delt. Søker og prosjekt vil bli underlagt samme vurderingsnormer som for ordinære rekrutteringsstipendiater. Ved tildeling av disse stipend blir det tatt et visst hensyn til rekrutteringsbehovet i de enkelte fag.

I tilfelle der det kan godtgjøres at mulighetene for å drive forskning har vært like vanskelige som for universitetslektorer, skal denne ordning også gjelde for andre stillingskategorier i mellomgruppen (amanuenser, arkivarer, konservatorer og universitetsbibliotekarer).

Ordningen gjelder kun Rådet for humanistisk forskning.

SØKNADSFRIST: 15. mai 1972.

Søknad skrives på grønt skjema som fås på **NAVF**'s kontor og på ekspedisjonskontorene ved universitetene og høgskolene.

NAVF's adresse: Wergelandsveien 15, P.b. 7188, Homansbyen, Oslo 3.
Tlf.: 20 65 35.

NORGES ALMENVITENSKAPELIGE FORSKNINGSRÅD

RÅDET FOR SAMFUNNSVITENSKAPELIG FORSKNING

For budsjettåret 1973 vil rådet ta sikte på økt innsats innenfor området **sosialforskning.** Bakgrunnen for dette er et sterkt behov for forskning som kan gi et bedre grunnlag for sosialpolitiske tiltak. Man vil understreke at dette ikke vil skje på bekostning av de virksomheter man til vanlig har støttet.

Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning vil for 1973 også prioritere prosjekter i **klinisk psykologi** innenfor det arbeidsområde som naturlig hører inn under dette fagråd.

SØKNADSFRIST: 15. mai 1972.

Søknad skrives på grønt skjema som fås på **NAVF**'s kontor og på ekspedisjonskontorene ved universitetene og høgskolene.
NAVF's adresse: Wergelandsveien 15, P.b. 7188, Homansbyen, Oslo 3.

Forskningsstipend for ett år i USA

MEDISINSK ELLER NATURVITENSKAPELIG FORSKNING MED RELASJON TIL SYKDOMSTILSTANDER HOS MENNESKET.

U.S. Public Health Service gir stipend på $6 000—7 000 til ett års opphold for forskningsarbeid ved amerikanske laboratorier. I tillegg betales billettprisen for stipendiaten personlig og dessuten $500 for hvert av hans familiemedlemmer (ektefelle og barn) enten de følger med eller ikke.

1) Stipendiaten må ha fullstendig akademisk utdanning i medisin eller naturvitenskap og må ha drevet forskning på dette felt.
2) Det prosjekt stipendiaten ønsker å arbeide med, må ha relasjon til biologi og medisin, gjerne til sykdomstilstander hos mennesket.
3) Stipendiaten må ha truffet avtale med det institutt eller laboratorium i USA hvor han tar sikte på å arbeide.
4) Stipendiaten må ha den nødvendige praktiske ferdighet i å lese og tale engelsk.
5) Stipendiaten må ta sikte på en vitenskapelig karriére som har faglig tilknytning til studiet i USA og forplikte seg til å arbeide i sitt hjemland etter studieoppholdet.
6) Stipendiene er fortrinnsvis beregnet på yngre forskere.

Søknader sendes til

NORGES ALMENVITENSKAPELIGE FORSKNINGSRÅD,
Wergelandsveien 15, IV, Oslo, postadresse: P.b. 7188, Homansbyen, Oslo 3
innen 15. august 1972. Tlf. 20 65 35.

De skal inneholde søkerens vita, opplysninger om tidligere forskningsvirksomhet og planlagt forskningsprogram i USA.
Rådet velger ut inntil 6 søkere som vil få tilsendt spesielle søknadsskjemaer.
U.S. Public Health Service avgjør om noen eller alle de innstilte kandidater skal få stipend.

Nye toner i den offentlige reiselivspolitikk

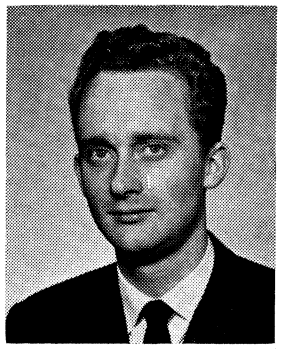

AV
SIVILAGRONOM TORE BJERKE

Rådet for Turistnæringen har fremmet forslag til en offentlig reiselivspolitikk i Norge. Rådets sekretær, siv. agr. Tore Bjerke, gir i denne artikkelen et kort resymé av forslagene, som danner en helt ny bakgrunn for samfunnsmessig engasjement i denne næringen.

Rådet for Turistnæringen i Norge som er et regjeringsoppnevnt organ under Samferdselsdepartementet, la sommeren 1971 frem forslag til en offentlig reiselivspolitikk i Norge. Innstillingen som var enstemmig vil trolig danne bakgrunn for en stortingsmelding om reiselivspolitikken i vårsesjonen.

Analysemetode.

Innstillingen søker innledningsvis å gi en oversikt over hva reiselivsnæringen betyr i dagens samfunn. Den økonomiske struktur i landet har ført til en sterk økning i konsumet av ferie og fritidsreiser. Denne økning som prosentvis er av de største innen det private konsum gjør reiselivsnæringen til en viktig faktor enten den betraktes ut fra den enkelte reisende, fra lokalsamfunnet eller samlet for landet.

I det fremlagte dokument har Turistrådet i første rekke betraktet reiselivet under en samfunnsmessig synsvinkel.

For å systematisere og klargjøre de spørsmål næringen reiser for samfunnet har Rådet tatt for seg de berøringspunkter som består mellom utøvelse av næringsvirksomhet og samfunnsmessige interesser for øvrig. Med en slik betraktningsmåte kan næringen ha både positive og negative virkninger. Det vil være en oppgave for samfunnet å fremme de positive sider og redusere eller hindre de negative.

Rådet har med utgangspunkt i denne betraktningsmåte og næringens spesielle karakter tatt for seg produktet og produksjonsstedet, hvor bl.a. arealdisponering, distriktsutbygging, pressområder, kommunikasjoner, grunnlagsinvesteringer og miljø og trivsel er vesentlige berøringspunkter med samfunnsmessige interesser. Videre er reiselivsnæringen som arbeidsplass, kapitalforhold i næringen og utenlandsturismen vurdert etter denne måte.

Forutsetninger og siktemål

Rådet fremholder at en videre utvikling av reiselivsnæringen må foregå innen visse rammer eller grunnleggende forutsetninger. Dette betyr at reiselivsnæringens bruk av disponible ressurser må skje ut fra en samfunnsmessig helhetlig betraktning. Videre må en utvikling skje på basis av vårt rådende markedssystem hvor investeringer i hovedsak foretas ut fra private lønnsomhetsbetraktninger. Rådet regner også det eksisterende produksjonsapparat innen reiselivsnæringen som en vesentlig forutsetning for en videre utvikling.

Vurdert ut fra en samfunnsmessig synsvinkel trekker Rådet opp *fire* hovedsiktemål for reiselivsnæringen:

— Reiselivsnæringen bør dekke vesentlige servicefunksjoner i et moderne samfunn med stigende krav til kvalitet, komfort og allsidige tjenester.

— Reiselivsnæringen bør tilgodese og fremme friluftsliv og rekreasjon for det norske publikum. Det bør i vid utstrekning ta hensyn til det norske feriemønster og bidra til å gi vår fritid verdifullt innhold.

— Reiselivsnæringen bør utnyttes til å opprettholde et ønsket bosettingsmønster med bl.a. muligheter for varige og meningsfylte arbeidsplasser.

— Samfunnet må legge forholdene til rette slik at næringen kan arbeide økonomisk forsvarlig.

Næringens eget hovedsiktemål — å få rimelig avkastning av investerte midler — betrakter Rådet som et krav fra samfunnets side. Men i den utstrekning samfunnet ønsker at næringen skal oppfylle de tre første hovedsiktemål og dette går ut over den privatøkonomiske ramme, må samfunnet etter Rådets syn søke å legge forholdene til rette slik at næringen allikevel kan arbeide økonomisk forsvarlig.

Det råder liten uenighet om at reiselivsnæringen utgjør en betydningsfull faktor i distriktsutbyggingen og at den er et nødvendig ledd i et moderne samfunn hvor stadig flere mennesker på reise bl.a. i forretnings- eller opplæringsøyemed må få dekket visse primære servicebehov. Dermot har Rådets forslag om å legge vekt på å dekke den norske befolknings behov for ferie og rekreasjon ført til atskillig diskusjon etter at innstillingen ble gjort kjent. Rådet fremholder at et av hovedsiktemålene må være å tilgodese et økende norsk marked. Et dominerende trekk ved den fritidsbetonte norske reiselivsetterspørsel er at den i særlig grad gjelder natur og naturopplevelser. Dette finner Rådet er av så stor betydning at en offentlig reiselivspolitikk bør ha dette som en klar rettesnor. Rådet er også opptatt av de sosiale sidene ved reiselivet og fremholder som vesentlig at reiselivsnæringen bidrar til å gi fritiden et verdifullt innhold.

Rådet har vurdert de muligheter som måtte ligge i eventuelt bevisst å utvikle Norge som et ferie- og rekreasjonsland i Europa, bygget på våre spesielle fortrinn. Rådet er imidlertid ikke sikker på at en økonomisk vekst med basis i en utnyttelse av våre naturressurser på denne måte vil skape større samlet trivsel og velferd for landets innbyggere.

Rådet regner med at komponenter som har bidratt mest til økonomisk vekst her i landet fortsatt vil gjøre seg sterkt gjeldende, men at det er grunn til å tro at veksten i større grad vil bli avhengig av en mer avveiet bruk av våre ressurser og av den faglige kompetanse eller know-how vi bygger opp.

I første rekke vil arbeidskraftfaktoren, men også den generelle øking i vårt kostnadsnivå bety mye for lønnsomheten i de tjenesteytende næringer. Også andre faktorer som f.eks. bosettingsmønsteret vil være avgjørende for vår konkurransesituasjon på de utenlandske turistmarkeder. Rådet har også vurdert den forsterkning av ulemper som en generell rask vekst i utenlandsturismen kan føre til i forbindelse med service, ferie og rekreasjon m.v. for det norske publikum. I sin vurdering er Rådet også klar over at naturnærhet og uberørt natur er goder som for mange nordmenn går inn som vesentlige deler av deres levestandard.

Rådet foreslår en mer bevisst bruk av virkemidler som gjør det mulig å tiltrekke deler av den utenlandske etterspørsel for å ivareta de samfunnsinteresser som er nevnt foran.

En slik tankegang bryter sterkt mot de tradisjonelle hovedsiktemål og den kan virke sjåvinistisk. Rådet ser selvsagt de positive mellomfolkelige virkninger av reiselivet, men har lagt vekt på å skape større trivsel og velferd for landets egne innbyggere. Det må være ledetråden for alt samfunnsmessig engasjement. Hva som måtte tjene næringen best er et næringsmessig spørsmål som så langt det ikke strider mot samfunnsinteressene, avgjøres av næringen som sådan.

Virkemidler

Skillet mellom samfunnsmessige interesser og næringsinteresser er også nedfelt i de forslag til virkemidler Rådet foreslår tatt opp. Mens næringen selv naturlig har rene privatøkonomiske siktemål for sin virksomhet, må offentlige myndigheter også legge vekt på en rekke andre forhold (distriktsutbygging, naturvern, miljø, ressursdisponering m.fl.).

Rådet betrakter en oppbygging av en samlet og effektiv offentlig administrasjon som et meget vesentlig virkemiddel. Ut fra de vurderinger som er nevnt foran, ser Rådet reiseliv i nær sammenheng med friluftsliv og rekreasjon, og foreslår fagområdet lagt til det departement som i fremtiden skal ivareta samfunnets interesser når det gjelder utnyttelse av natur- og landskap i fritidsøyemed.

Rådet legger sterk vekt på at ansvaret for den offentlige veiledning blir tatt hånd om. Når det gjelder nyetablering foreslås det en tvungen offentlig veiledning. Hva angår markedsspørsmål finner Rådet det mest hensiktsmessig at de samfunnsmessige ansvarsområder skilles ut fra næringens egne oppgaver. På noe sikt bør etter Rådets syn derfor Landslaget for Reiselivet i Norge bli næringens eget topporgan når det gjelder markedsspørsmål såvel som andre næringsspørsmål.

For å få en ensartet struktur, en rasjonell oppgavefordeling og sikring av den finansielle bakgrunn, foreslår Rådet innført en reiselivslov som regulerer de private reiselivsorganisasjoner. Disse reiselivsorganisasjonene kan da bli tildelt oppgaver f.eks. innen markedsføring som samfunnet ønsker ivaretatt. Rådet foreslår f.eks. straks opprettet et kontor innen Landslaget for Reiselivet i Norge som skal sørge for en bedre informasjon og service ovenfor norske reisende.

Det vil føre for langt her å gå videre på Rådets forslag innen administrasjon, planlegging, sosialturisme, transport m.v. Dette er biter som alle føyer seg inn i den totale ramme Rådet har lagt til grunn for sitt syn.

Med sin innstilling har Rådet for turistnæringen lagt grunnlaget for en konstruktiv debatt om de store linjer i norsk reiselivspolitikk i de nærmeste år. Innstillingen løfter problematikken opp fra å være mer eller mindre næringsorientert til å bli samfunnsorientert. En slik betraktningsmåte burde gi politikerne et langt bedre beslutningsgrunnlag for å vurdere et samfunnsmessig engasjement i næringen.

Regionaløkonomisk analyse og planlegging

Del II.

AV
UNIVERSITETSLEKTOR TORMOD HERMANSEN,
UNIVERSITETET I BERGEN

Dette er annen del av universitetslektor Tormod Hermansens artikkel om regionaløkonomisk analyse og planlegging. Første del av artikkelen stod i Sosialøkonomen nr. 4, 1972.

Ved hjelp av en utvidet «economic base» inntektsmultiplikatormodell belyser forfatteren her sammenhengen mellom aggregert inntekt i forskjellige regioner og hvorledes en inntektsekspansjon i en region forplanter seg til en annen. Han viser videre hvordan en ved å dynamisere modellen kan anvende den til analyse av interregionale konjunkturforløp og påpeker at den kan danne et nyttig utgangspunkt for utforming av en regionalt differensiert motkonjunktur politikk.

Forfatteren presenterer også en metode som gjør det mulig å spalte den samlede vekst i sysselsettingen i en region ned på tre komponenter som til sammen gir en fullstendig og uttømmende oppsplitting av veksten. Det påpekes at beregninger etter en slik metode har vært gjort i en rekke land og at de har vist seg meget nyttige for å finne årsaksforholdene bak regionale variasjoner i sysselsettingsutviklingen og dermed som et middel til å prognostisere og planlegge.

Avslutningsvis presenteres en forenklet regionaløkonomisk planleggingsmodell. Modellen er konstruert som et hjelpemiddel til å fordele investeringene på sektorer og regioner på en måte som er optimal i forhold til en gitt målsetting for landet som helhet.

5. Enkel model for interregional inntektsgenerering på kort sikt.

Et av de sentrale spørsmål både for regionaløkonomisk teori og regionaløkonomisk politikk gjelder sammenhengen mellom aggregert inntekt i de forskjellige regioner, og hvorledes inntektsekspansjon i en region forplanter seg til andre regioner. Den enkleste modell som kan anvendes for å belyse disse problemstillingene tar utgangspunkt i den enkle «economic base» inntektsmultiplikator modell for en enkelt region, og utvider denne ved å ta hensyn til at eksport fra en region må motsvare import til de øvrige regioner, herunder også til utlandet. Modellen består av følgende relasjoner

1) $R_i + B_i = C_i + I_i + G_i + A_i$
   Generalbudsjett.
2) $C_i = a_i + c(R_i - T_i)$
   Konsum.
3) $I_i = I_i^*$
   Nettoinvesteringer (eksogent) gitt.
4) $G_i = G_i^*$
   Offentlige utgifter (eksogent) gitt.
5) $T_i = t_i R_i$
   Skatter.
6) $B_i = \sum_i b_{ji}(R_i - T_i)$
   Import fra andre regioner.
7) $A_i = \sum_i B_{ij} = \sum_i b_{ij}(R_j - T_j)$
   Eksport.

Likning 1 angir på venstre side den samlete tilgang av varer og tjenester i region i gitt ved summen av nettoregionproduktet R_i og importen til regionen B_i, og på høyre side hvorledes tilgangen av varer og tjenester er anvendt til privat forbruk C_i, nettoinvesteringer I_i, offentlige utgifter G_i, og til eksport til andre regioner A_i.

Likning nr. 2 er en enkel konsumfunksjon hvor privat forbruk antas å være bestemt av privat inntekt, dvs. netto regionproduktet fratrukket skatter T_i. Skattene er bestemt ved skattefunksjonen i likning 5.

Likningene 3 og 4 sier ganske enkelt at nivået av

investeringer og offentlige utgifter er bestemt utenfor modellen.

Likning 6 angir importen som summen av importen fra de øvrige regioner hvor importen fra hver av disse står i et bestemt forhold til de private nettoinntekter i regionen. Tilsvarende er eksporten fra regionen lik summen av det hver enkelt av de øvrige regioner importerer fra denne regionen, bestemt ved disses import-tilbøyeligheter b_{ij} for produkter fra region i.

Modellen kan nå løses slik at en får den samlete inntekt i region i, gitt ved

$$R_i = \frac{a_i + I_i^* + G_i^* + \sum_j b_{ij} R_j (1 - t_j)}{1 - [c_i - \sum_j b_{ji}][1 - t_i]}$$

Nettoregionproduktet, hvilket i alminnelighet utgjør den altoverveiende del av regioninntekten er gitt ved summen av investeringer og de offentlige kjøp i regionen pluss eksport fra regionen ganger en multiplikator som er noe mer komplisert enn den enkle «economic base» multiplikaten.

Dersom det ikke foregår noen interregional handel, ser en lett at regionens inntekt er gitt ved den enkle formel

$$R = \frac{1}{1 - c(1 - t)} (I^* + G^*)$$

Ved nærmere betraktning av multiplikatoren ser en at interregional handel åpner for «lekkasje», i det leddet $\sum_j b_{ji}$ kommer til fradrag fra c_i, og dermed reduserer multiplikatoreffekten av en eksogent gitt økning i investeringer, eksport eller offentlige utgifter. På den annen side vil importsubstitusjon virke ekspansivt.

En modell av denne type egner seg godt til og har også vært anvendt til å analysere differensielle effekter av forandringer i nivået for offentlige utgifter og deres fordeling på regioner, geografiske forskyvninger i investeringsaktiviteten og differensielle endringer i skatteparametre.

Et interessant trekk ved denne modellen er at endringer i eksogene utgifters geografiske fordeling vil påvirke, ikke bare inntektsnivået i de ulike regioner, men også nasjonalproduktets størrelse. Det viser seg at dsrsom en ønsker å maksimere nasjonalproduktet på kort sikt, og en har ledig kapasitet i alle næringer, så bør de offentlige utgifter økes mest i de regioner som har høyest konsumtilbøyeligheter c_i, hvilket i alminnelighet vil være de regioner som har lavest inntekt pr. innbygger.

Det kan videre vises at en geografisk omfordeling av de offentlige utgifter fra regioner med høy, til regioner med lav inntekt pr. innbygger ikke nødvendigvis vil føre til inntektsnedgang i de førstnevnte. Siden nasjonalproduktet totalt sett vil stige, og siden veksten i lavinntektsregioner vil føre til økt import, vil de regioner som får nedgang i offentlige utgifter kunne få dette mer enn oppveiet av økte eksportmuligheter.

Den samme modell som er stillet opp overfor kan også anvendes til analyse av interregionale konjunkturforløp. For å få dette fram må modellen dynamiseres. Den enkleste måten å gjøre dette på er å endre konsumfunksjonen til

2b) $$C_i^t = a_i + c_i(R_i^{t-1} - T_i^{t-1})$$

Toppskriftene refererer seg til periodene t og $t - 1$ respektive. Videre kan en innføre en investeringsfunksjon av typen

$$I_i^t = I_i^{*t} + k(R_i^t - R_i^{t-1})$$

Setter en disse relasjonene inn i modellen vil den under visse betingelser produsere sykliske svingninger. En slik modell kan derfor danne et nyttig utgangspunkt for utforming av en regionalt differensiert motkonjunkturpolitikk.

6. En enkel teknikk for analyse av regionale vekstfaktorer.

Det er et velkjent faktum at produksjon, inntekt og sysselsetting vokser hurtigere i noen sektorer enn i andre og at dette får konsekvenser for den interregionale utvikling ettersom de ulike sektorer kan ha ulike lokaliseringsmønstre.

På den annen side er det også klart at veksten i en sektor ikke nødvendigvis er like sterk i alle regioner, fordi noen regioner kan ha bedre lokaliseringsbetingelser enn andre for ulike sektorer. Den totale vekst i sysselsetting i en region kan derfor bstraktes som det kombinerte resultat av to faktorer, nemlig a) dens industrielle struktur, dvs. sysselsettingens fordeling på sektorer, og b) de enkelte sektorers vekst i denne regionen i forhold til de samme sektorers vekst i landet som helhet.

Mens den første av faktorene refererer seg til nasjonale utviklingstendenser som det stort sett ikke er mulig for den enkelte region å virke inn på, refererer den andre faktoren seg til regionale forhold som det kan være mulig å influere gjennom regionalpolitiske tiltak.

I det følgende skal det demonstreres en enkel metode, en standardiseringsteknikk som gjør det mulig å bryte den samlete vekst i sysselsetting i en region ned i tre komponenter som tilsammen gir en fullstendig og uttømmende oppsplitting av veksten.[1])

[1]) Den samme metode kan selvsagt også anvendes for en hvilken som helst annen variabel.

La oss ta utgangspunkt i en tabell over den regionale fordeling av sysselsettingen i de ulike sektorer.

		Regioner						
		1	2		j		n	Σ
SEKTORER	1	X_{11}	X_{12}		X_{1j}		X_{1n}	$X_{1\cdot}$
	2	X_{21}	X_{22}		X_{2j}		X_{2n}	$X_{2\cdot}$
	i	X_{i1}	X_{i2}		X_{ij}		X_{in}	$X_{i\cdot}$
	m	X_{m1}	X_{m2}		X_{mj}		X_{mn}	$X_{m\cdot}$
		$X_{\cdot 1}$	$X_{\cdot 2}$		$X_{\cdot j}$		$X_{\cdot n}$	$X_{\cdot\cdot}$

hvor

$X_{ij} =$ sysselsetting i sektor i region j

$X_{i\cdot} = \sum_{j=1}^{n} X_{ij}$ Samlet sysselsetting i sektor i

$X_{\cdot j} = \sum_{i=1}^{m} X_{ij}$ Samlet sysselsetting i region j

$X_{\cdot\cdot} = \sum_{i=1}^{m} \sum_{j=1}^{n} X_{ij}$ Samlet sysselsetting i riket

Videre kan vi tenke oss at vi har en slik tabell for 2 perioder t. eks. 1970 og 1965, og at vi er interessert i å finne ut årsaksforholdet bak stigningen i sysselsetting i region j. Denne veksten, (endringen) er gitt ved

$$E = X_{\cdot j}^{1970} - X_{\cdot j}^{1965} = X_{\cdot j}^{1} - X_{\cdot j}^{0}$$

Teknikken går nå ut på å splitte E opp i tre komponenter slik at

$$E = A + S + F$$

A, *andelseffekten* er definert som den vekst region j ville fått dersom dens totalsysselsetting hadde vokst i samme takt som hele rikets totalsysselsetting. Analytisk er andelseffekten gitt ved

$$A = X_{\cdot j}^{0} \left[\frac{X_{\cdot\cdot}^{1}}{X_{\cdot\cdot}^{0}} - 1 \right]$$

$S + F$, *skifteffekten* er gitt ved forskjellen mellom den vekst i sysselsetting regionen har fått og den den ville ha fått dersom sysselsettingen hadde vokset i samme takt som rikets totalsysselsetting. Analytisk er skifteffekten gitt ved

$$S + F = X_{\cdot j}^{1} - X_{\cdot j}^{0} \frac{X_{\cdot\cdot}^{1}}{X_{\cdot\cdot}^{0}}$$

En ser lett at $A + (S + F) = E$.

Det samlete skift kan imidlertid splittes opp i to deler. *Struktureffekten* S viser hvor stort tillegg i sysselsettingsveksten regionen har fått som følge av at regionen har spesialisert seg på sektorer som vokser hurtig, evn. motsatt, hvilke fradrag det har fått som følge av at de har stor tyngde av stagnerende sektorer i sitt næringsliv.

Analytisk finner en struktureffekten ved

$$S = \sum_{i=1}^{m} X_{ij}^{0} \left[\frac{X_{i\cdot}^{1}}{X_{i\cdot}^{0}} - \frac{X_{\cdot\cdot}^{1}}{X_{\cdot\cdot}^{0}} \right]$$

Dersom en region har mange sektorer som på landsbasis vokser hurtigere enn samlet sysselsetting, dvs. hvor innholdet i parentesen er positivt, indikerer dette at regionen burde vente stor vekst i sin sysselsetting.

Men siden sysselsettingen i en sektor ikke nødvendigvis vokser like hurtig i alle regioner er det nødvendig å korrigere med *forskjellseffekten*. Denne angir hvor stort tilskudd en region får til sin sysselsettingsstigning på grunn av at noen av sektorene vokser hurtigere i regionen enn i riket.

Analytisk kan forskjellseffekten finnes ved å beregne skifteffekten for hver enkelt sektor og summere disse

$$F = \sum_{i=1}^{m} \left[X_{ij}^{1} - X_{ij}^{0} \frac{X_{i\cdot}^{1}}{X_{i\cdot}^{0}} \right]$$

Dersom regionen har mange sektorer hvor innholdet i parentesen er positivt indikerer dette at regionen har store absolutte fordeler. Legger en sammen S og F kommer en tilbake til det uttrykket vi har funnet for det totale skift.

Vi har nå vist at det generelt er mulig å skrive sysselsettingsendringen i en region som en sum av tre komponenter

$$X_{\cdot j}^{1} - X_{\cdot j}^{0} = X_{\cdot j}^{0} \left[\frac{X_{\cdot\cdot}^{1}}{X_{\cdot\cdot}^{0}} - 1 \right] + \sum_{i=1}^{m} X_{ij}^{0} \left[\frac{X_{i\cdot}^{1}}{X_{i\cdot}^{0}} - \frac{X_{\cdot\cdot}^{1}}{X_{\cdot\cdot}^{0}} \right] + \sum_{i=1}^{m} \left[X_{ij} - X_{ij}^{0} \frac{X_{i\cdot}^{1}}{X_{i\cdot}^{0}} \right]$$

Slike beregninger er gjort i en rekke land, og har vist seg meget nyttige for å finne fram til årsaksforholdene bak regionale variasjoner i sysselsettingsutviklingen og derved som et middel til å prognostisere og planlegge.[2])

[2]) Metoden er først utviklet i et paper av E. S. Dunn «*A Statistical and Analytic Technique for Regional Analysis*» Papers and Proceedings of the Regional Science Asociation. Vol. VI. 1960.

Metoden har imidlertid sine begrensninger. Den forutsetter t. eks. at de sektorielle og regionale effekter på regionens sysselsettingsutvikling er uavhengige.

Forskjellseffekten reflekterer et kompleks av intraregionale faktorer, i første regionale «external economies» og stordriftsfordeler. Det er klart at størrelsen på forskjellseffekten derfor bare indikerer styrken av de regionalt virkende faktorer, den peker ikke ut noen spesielt av disse. Dette er for øvrig selvsagt siden metoden ikke er noen teori, men kun en standardiseringsteknikk. Et spesielt problem henger sammen med at størrelsen av de ulike effektene ikke er invariante overfor sektorinndelingen. Det har vist seg at dersom en bruker en mer detaljert sektor spesifikasjon kan en økende del av sysselsettings stigningen naturlig nok henføres til struktureffekten, mens forskjellseffekten får mindre betydning.

En svakhet ved metoden er at den ikke tar hensyn til eventuelle endringer i sektorstrukturen i løpet av perioden. Slik struktureffekten beregnes reflekterer den den struktur regionen har ved begynnelsen av perioden. Dette er selvsagt en betydelig svakhet dersom en ser på relativt lange perioder. Det finnes imidlertid alternative måter å korrigere for denne svakheten på.

Endelig bør en nevne at metoden her er demonstrert i forbindelse med analyse av hvorledes regionalsysselsettingsendringer kan forklares utfra sektorutvikling og spesielle regionalfaktorer. Metoden er imidlertid symmetrisk og kan anvendes også på analyse av hvorledes sysselsettingsutviklingen i de ulike sektorer kan forklares utfra tendenser i regionalutviklingen og spesielle sektorforhold. Anvender en metoden på denne måten kan en også komme på spor etter viktige forskjeller i de enkelte sektorers fordeling på regioner og bakgrunnen for slike. Metoden gir m.a.o. mulighet for så vel horisontal som vertikal analyse av tabeller som viser sysselsettingsendringer kryssfordelt på sektorer og næringer.

7. En sterkt forenklet regionaløkonomisk planleggingsmodell.

Den modell vi skal betrakte i det følgende er konstruert som et hjelpemiddel til å fordele investeringer på sektorer og regioner på en måte som er optimal i forhold til en gitt målsetting for landet som helhet.

Modellen bygger på en klassifikasjon av goder, og dermed av produksjonssektorer i tre klasser; internasjonale, nasjonale og regionale, etter hvor mobile produktene er. Det er mange årsaker til at produkter har ulik mobilitet, transportkostnader er selvsagt den mest betydningsfulle.

Poenget med inndelingen er at regionale sektorer må balanseres regionalt, og nasjonale for hele landet under ett, mens internasjonale er gjenstand for eksport og import.

Regionalsektorer er naturlig nok en spesiell type nasjonalsektor. Videre bygger modellen på et skille mellom sektorene m.h.t. hvorvidt de er lokaliseringsmessig bundne eller ikke. Lokaliseringsmessig bundne sektorer er t. eks. slik som gruvedrift. Regionale sektorer er pr. def. lokaliseringsmessig ubundne, slik at det bare er i de nasjonale og internasjonale sektorer at en kan finne bundne sektorer. Tenker vi oss at vi har 3 regioner, og at der er 1 regional sektor, 2 nasjonale sektorer hvorav den ene er bundet til region 1, og en internasjonal sektor som kan drives i regionene 2 og 3, kan vi stille opp følgende tabell.

	Regioner			
Sektorer	1	2	3	Σ
Reg. 1	R_{11}	R_{12}	R_{13}	$R_{1\cdot}$
Nasj. 2	R_{21}	0	0	$R_{2\cdot}$
Nasj. 3	R_{31}	R_{32}	R_{33}	$R_{3\cdot}$
Int.n. 4	0	R_{42}	R_{43}	$R_{4\cdot}$
5.....	$R_{\cdot 1}$	$R_{\cdot 2}$	$R_{\cdot 3}$	$R_{\cdot\cdot}$

Vi har her at

R_{ij} = vekst i netto sektorprodukt, sektor i, region j

$R_{i\cdot} = \sum_i R_{ij}$ = vekst i netto sektorprodukt, sektor i

$R_{\cdot j} = \sum_i R_{ij}$ = vekst i netto regionprodukt region j

$R_{\cdot\cdot} = \sum_i \sum_j R_{ij}$ = vekst i netto nasjonalprodukt.

Mot de regionale sektorer retter det seg etterspørselsfunksjoner av typen

1) $$R_{ij} = \pi_{ij} R_j \qquad j = 1,2,3$$

og mot de nasjonale sektorer

2) $$R_{21} = \pi_{21} R_{\cdot\cdot}$$

3) $$R_{32} + R_{33} = \pi_3 R_{\cdot\cdot}$$

hvor betingelsen

4) $$R_{\cdot j} = \sum_i R_{ij} \qquad j = 1,2,3$$

5) $$R_{\cdot\cdot} = \sum_j R_{\cdot j}$$

må være tilfredsstillet.

Forutsetter en videre at det for hver sektor i hver region eksisterer en enkel sammenheng mellom vekst i produksjon og kapitaltilvekst K. kan vi spesifisere et sett av nye betingelser.

6) $$R_{ij} = k_{ij}K_{ij} \text{ alle } i \text{ og } j$$

og at samlet kapitaltilvekst er gitt

7) $$\sum_i \sum_j K_{ij} = K = \text{gitt}$$

og samtidig innfører betingelser om at tilveksten i nettoregionproduktene ikke får være mindre enn en viss nedre grense

8) $$R_j \geqq R_j^* \qquad j = 1.2.3$$

kan en finne ut hvorledes investeringene må allokeres til de ulike sektorer og regioner ved å maksimere $R..$, nettonasjonalproduktet under hensyntagen til betingelsen 1—8.

Dette er et lineært programmeringsproblem som det viser seg at har en slik struktur at det lar seg løse relativt lett selv med et stort antall regioner og sektorer.[3])

LITTERATUR[4])

A. *Generelle lærebøker.*

H. W. Richardson: *Elements of Regional Economics.* Penguin Modern Economics, Harmondsworth 1969.

H. W. Richardson: *Regional Economics-Location theory, urban structure and regional change.* London 1969.

H. O. Nourse: *Regional Economics.* Economic Handbook Series. New York 1968.

E. M. Hoover: *An Introduction to Regional Economics.* New York 1971.

W. R. Thomson: *A Preface to Urban Economics.* Baltimore 1965.

B. *«Readers» og artikkelsamlinger.*

W. Isard et. al.: *Methods of Regional Analysis — An Introduction to Regional Science.* Cambridge Mars 1960.

J. Friedmann and W. Alonso: *«Regional Development and Planning — A Reader».* Cambridge Mars 1964.

L. Needleman: *Regional Analysis.* Pengum Modern Economics Harmondsworth 1968.

S. C. Orr and J. B. Cullingsworth: *«Regional and Urban Studies. A Social Science Approach».* London 1969.

H. W. Richardson: *Regional Economics — A Reader.* London 1970.

D. L. McKee, R. D. Dean and W. H. Leahy: *«Regional Economics».* New York 1970.

R. D. Dean, W. H. Leahy and D. L. McKee: *«Spatial Economic Theory».* New York 1970.

W. H. Leahy, D. L. McKee and R. D. Dean: *Urban Economics.* New York 1970.

E. A. G. Robinson: *«Backward Areas in Advanced Countries».* London 1969.

H. S. Perloff and L. Wingo: *«Leading Issues in Urban Economics».* Baltimore 1968.

S.O.U. 1970:15.: *Regionalökonomisk utveckling.* Stockholm 1970.

S.O.U. 1970:15: *Urbaniseringen i Sverige.* Stockholm 1970.

C. *Regionaløkonomisk vekst og utvikling.*

H. S. Perloff, E. S. Dunn, E. E. Lampard and R. F. Muth: *Regions, Resources and Economic Growth.* Baltimore 1960.

G. H. Borts and J. L. Stein: *«Economic Growth in a Free Market».* New York 1964.

H. Siebert: *«Regional Economic Growth-Theory and Policy».* Scranton Penn. 1969.

S.O.U. 1970:3: *Balanserad regional utveckling.* Stockholm 1970.

D. *Regionaløkonomisk politikk og planlegging.*

N. M. Hansen: *«French Regional Planning».* Bloomington 1968.

G. McCrone: *«Regional Policy in Britain».* London 1969.

S.O.U. 1969:49: *Lokaliserings og regionalpolitikk.* Stockholm 1969.

S.O.U. 1971:16: *Regional utveckling och Planering.* Stockholm 1971.

D. N. Rothblatt: *«Regional Planning — The Appalachian Experience».* Dexington 1970.

E. *Regionale regnskaps- og planleggingsmetoder.*

Ch. Leven, J. B. Legler and P. Shapiro: *«An Analytical Framework for Regional Development Policy».* Cambridge Mass. 1970.

T. Hägerstrand and A. Kuklinski (eds.): *«Information Systems for Regional Development».* Lund 1971.

L. B. Mennes, J. Tinbergen and J. G. Waardenbing: *«The Element of Space in Development Planning».* Amsterdam 1969.

R. Carillo-Arronte: *«An Empirical Test on Interregional Planning».* Rotterdam 1970.

W. Miernyk, et al.: *«Simulating Regional Economic Development».* Lexington 1970.

L. H. Klaassen: *«Area Economic and Social Developments — Guidelines for Programmes».* Paris 1967.

L. H. Klaassen: *«Methods of Selecting Industries for Deprened Areas».* Paris 1967.

L. H. Klaassen: *«Social Amenities in Area Economic Growth — An Analysis of Methods of Defining Needs».* Paris 1968.

F. *Viktige tidsskrifter.*

Journal of Regional Science: Regional Science Research Institute University of Pennsylvania U.S.A.

Land Economics: University of Wisconsin Press U.S.A.

Regional Studies: Pergamon Press, England.

Urban Studies: Oliver and Boyd, England.

Regional and Urban Economics: North Holland, Holland.

Environment and Planning: Pion, England.

Plan: Föreningen for samhällsplanering, Sverige.

Nord Refo: Information om regionalpolitisk forskning i Norden. Utgis av den Nordiske Arbetsgruppen for regionalpolitisk forskning.

[3]) Se t. eks. J. G. Waardenburg «Space in Development Programming» Regional Science Accociation Papers Vol. XVIII 1967.

[4]) I litteraturoversikten er det gjort et utvalg av forholdsvise nye bøker og bare slike som kan antas å ha interesse for norske forhold. Henvisninger til artikler er utelatt. De viktigste er gjengitt i en eller flere av de artikkelsamlinger som er ført opp.

CHR. MICHELSENS INSTITUTTs

Prosjekt for utviklingsøkonomikk

(Development Economics Research and Advisory Project, DERAP)

Stilling ledig for en eller to unge sosialøkonomer som er interessert i å drive forsknings- og utredningsarbeid knyttet til utviklingslandenes problemer. Medlemmer av prosjektet forutsettes å tilbringe en del av sin tid i kortsiktige eller langsiktige oppdrag i utviklingsland. Ansettelsen det første året er midlertidig. Lønn etter avtale. Uteoppdrag skjer normalt gjennom andre arbeidsgivere og lønnes etter deres satser.
Også eksamenskandidater våren 1972 innbys til å søke stillingene.

Interesserte bes melde seg skriftlig til

CHR. MICHELSENS INSTITUTT,
Gamle Kalvedalsveien 12,
5000 Bergen,

eller muntlig over telefon:
Bergen (05) 23 06 70.

KOMMUNAL- OG ARBEIDSDEPARTEMENTET

KONSULENT I

til Distriktsutbyggingsavdelingen. Distriktsutbyggingsavdelingen har den sentrale behandling og koordinering av distriktsutbyggingen i landet. Saksområdet omfatter alminnelig distriktsutbyggingspolitikk, virkemidler for distriktsutbyggingen, samarbeid med sentrale og lokale organer om generelle og konkrete distriktsutbyggingssaker, hjelp og råd til kommuner og andre lokale organer om finansiering og gjennomføring av utbyggingssaker, saker vedrørende Distriktenes utbyggingsfond, Selskapet for industrivekstanlegg og Lokaliseringsutvalget, lokalisering av statsinstitusjoner, kontakt med forskning vedrørende distriktsutbygging og med utviklingen i andre land på dette saksområdet. Søkerne må ha høyere utdanning, og praksis. Stillingen vil by på interessante arbeidsoppgaver.
Nærmere opplysninger ved byråsjef Lunde i tlf. 20 22 70.
Lønnsklasse 20.

Søknader innen 2. juni til

KOMMUNAL- OG ARBEIDSDEPARTEMENTET,
Administrasjonskontoret,
Postboks 8112, Oslo-Dep., Oslo 1.

Skånlandutvalgets rapport om den økonomiske og monetære union i EF

AV
KONSULENT LEIF EIDE,
NORGES BANK

En arbeidsgruppe under Markedsutvalget bestående av direktør Hermod Skånland (formann), dosent Fritz Holte, statssekretær Arne Lie, kontorsjef Bjarne Hansen og byråsjef Arnfinn Moland, fikk i 1971 i oppdrag å utrede virkningene for Norge av det økonomiske og monetære samarbeid innenfor et utvidet europeisk fellesskap. Rapporten ble lagt fram i november samme år. I det følgende blir det gitt et resymé av gruppens utredning.

Utredningen skisserer bakgrunnen for planene om et nærmere økonomisk og monetært samarbeid innenfor Fellesskapet. Den gir en oversikt over første etappe av det økonomiske og monetære samarbeid og gir en oversikt og fortolkning av de langsiktige planer som munner ut i konsekvensene for norsk økonomisk politikk (finans-, kreditt- og valutapolitikken samt balanseproblemet) ved et EF-medlemskap. Gruppen har under drøftingen av konsekvensene forutsatt en fullt gjennomført union, slik den er skissert i rådsresolusjonens målsetting. Dette skyldes ikke bare at gruppen har ansett dette for å være den mest realistiske utvikling på lang sikt, men også at det er vanskelig å skissere noe bestemt alternativ som går lenger enn første etappe, men som ikke omfatter unionens fulle gjennomføring.

Opp til dette er gruppens rapport enstemmig. I siste kapittel har imidlertid dosent Holte en drøfting av konsekvensene for inntektsfordelingen og distriktsproblemene av norsk medlemskap i EF's økonomiske og monetære union. Disse mener han stort sett er problemkomplekser av tilsvarende karakter som balanseproblemet. Flertallet er av den oppfatning at utviklingen i inntektsfordelingen og distriktsproblemene i hovedsaken har sammenheng med den integrasjon som vil finne sted som følge av medlemskap i EF, og at en videre utbygging til en økonomisk og monetær union ikke får noen avgjørende betydning i denne sammenheng. De er også kommet til at med de usikkerheter som foreligger på disse områder, er det små utsikter til å kunne komme til konklusjoner av vesentlig interesse, særlig med den begrensede tid arbeidsgruppen hadde til rådighet. Flertallet har derfor begrenset seg til enkelte merknader til Holtes drøfting.

Innledningsvis slår arbeidsgruppen fast at planene for en økonomisk og monetær union for en vesentlig del representerer en presisering og videreføring av det økonomiske samarbeid som er forutsatt i Roma-traktaten. Sammenknytningen av økonomiene i medlemslandene førte til at økonomiske tiltak i det enkelte land lettere enn tidligere fikk følger også for andre land. Nasjonale virkemidler i den økonomiske politikk mistet noe av sin kraft uten at det som motstykke ble skapt virkemidler for en politikk på fellesskapsplanet, og behovet for en nærmere samordning av den økonomiske politikk gjorde seg stadig sterkere gjeldende.

Problemet ble aksentuert ved de internasjonale valutakrisene, enten de skyldtes forhold innenfor eller utenfor Fellesskapet, hvor betydelige kapitalbevegelser mellom landene gjorde det vanskelig å føre en effektiv penge- og kredittpolitikk i de enkelte land. Valutakursendringene skapte bedre balanse, men skapte også slike vanskeligheter for den felles landbruksordning at grunnlaget for denne syntes å svikte. Her ligger en viktig del av forklaringen på at de seks til slutt ble enige om å påbegynne arbeidet med å gjennomføre en økonomisk og monetær union.

Første etappe.

Selv om det er vedtatt å innføre forpliktende forhåndskonsultasjoner for alle viktige nasjonale økonomisk-politiske vedtak, regner ikke arbeidsgruppen med at samarbeidet innenfor den generelle økonomiske politikk i første etappe vil føre til noen særlige endringer i den politikk som en hittil har fulgt i Norge. Heller ikke innenfor penge- og kredittpolitikken regnes det med at samarbeidet vil ha annet enn forholdsvis beskjedne konse-

kvenser for norsk økonomisk politikk. En annen sak er det at det sannsynligvis vil være nødvendig å foreta betydelige endringer i den norske penge- og kredittpolitikken som følge av fellesskapstiltak som allerede er satt i verk, spesielt i tilknytning til frigjøring av kapitalbevegelsene (stort sett liberaliserte direkte investeringer, kjøp og salg av verdipapirer og kreditter i forbindelse med vare- og tjenestetransaksjoner). Da tilpasningen sannsynligvis i det vesentlige vil skje etter utløpet av første etappe, omtales tilpasningsprosessen under de mer langsiktige konsekvenser av en økonomisk og monetær union.

Utbyggingen av en økonomisk og monetær union er forutsatt å skje slik at det ikke fører til strukturelle og regionale problemer. Et ledd i den sterkere oppmerksomhet som de distriktsmessige problemstillinger har fått i den senere tid, er vedtaket om å begrense støtten til distriktsutbygging i de sentrale områder av Fellesskapet. Hovedpunktet her er at en slik støtte skal være enten investeringstilskudd til den enkelte bedrift eller former for støtte som er slike at en for hver enkelt bedrift kan regne ut hvor stort investeringstilskudd som vil være likeverdig med støtten som gis. For de sentrale områder av Fellesskapet skal summen av all støtte som gis ikke overstige 20 % av investeringens kostnad. Arbeidsgruppen har ikke hatt muligheter for å utrede hvilke konsekvenser dette vil kunne få for norsk distriktspolitikk hvis Norge blir EF-medlem.

Fellesskapets arbeid med skattepolitiske spørsmål i første etappe vil særlig ta sikte på å harmonisere bestemmelsene om utlikning og innkrevning av avgifter. Det vil antakelig bli gjort for å harmonisere avgiftssatser. For valutakurspolitikken var det sentrale vedtak innsnevringen av kursmarginene som foreløpig ble utsatt på grunn av dollarkrisen. Dette samarbeid er imidlertid nylig tatt opp igjen.

De langsiktige planer.

Rådsresolusjonen forutsetter at det må gradvis skapes de nødvendige fellesskapsvirkemidler som kan tre i stedet for eller komplettere nasjonale virkemidler, og det understrekes at de tiltak som skal iverksettes er innbyrdes avhengige, slik at gjennomføringen av den monetære union må baseres på at landenes økonomiske politikk samtidig tilnærmes og senere gjøres enhetlig. Fordelingen av kompetanse og ansvar mellom på den ene side Fellesskapets institusjoner og på den annen side medlemsstatene er avhengig av hva som er nødvendig for samholdet i unionen og for effektiviteten av fellesskapstiltakene. En viktig forutsetning er også at fellesskapspolitikken skal drøftes av Parlamentet og skal underlegges dettes kontroll.

Gruppen oppfatter målsettingen om fri bevegelighet av varer slik at varene skal kunne tas hjem fra hvor som helst i Fellesskapet uten avgiftsbelastning. Målsettingen går altså lenger enn til at man ikke skal ha adgang til å begrense vareimporten fra andre medlemsland ved hjelp av importforbud, mengdemessige reguleringer eller toll. Målsettingen om fri bevegelighet av kapitalen innebærer at det ikke skal være noen hindring eller begrensning av kapitaltransaksjoner, med den modifikasjon at om det er lagt begrensninger på visse investeringer for innlendinger, vil disse begrensninger også gjelde for personer bosatt i andre EF-land.

Gruppen mener at det ofte vil være slik at en får regional ulikevekt når en har fri bevegelighet av varer, kapital og arbeidskraft uten konkurranseforvridning. Formuleringen av rådsresolusjonen må ses som et kompromiss mellom på den ene siden de som legger hovedvekten på den frie bevegelighet, og på den annen side de som legger særlig vekt på betydningen av regional balanse. Resultatet vil måtte bli et kompromiss mellom de to grupper. Hva som vil bli tillatt av konkurransepåvirkende tiltak, er vanskelig å si, dels fordi det ennå ikke er utarbeidet detaljerte planer. Dessuten, hvis det skulle vise seg at Fellesskapets regler for hva som er tillatt i distriktspolitikken gjør det vanskelig eller umulig å oppnå den grad av regional likevekt som ett eller flere av medlemslandenes ønsker, vil spørsmålet om endringer av reglene kunne tas opp. Slik det er nå, er imidlertid hovedprinsippet at støtten skal gis enten i form av investeringstilskudd eller i former som gjør det mulig å regne ut hvilke investeringstilskudd som er likeverdige med støtten. Ut fra dette synes det rimelig å anta at det vil bli arbeidet for å avvikle fraktsubsidier. Subsidiering av andre typer av løpende kostnader kan ikke ventes tillatt.

Det er ulike sett av reguleringsmidler for valutaoverføringer som inntil nå har vært brukt av de vesteuropeiske land, noe som er et resultat av ulikheter mellom landenes pengepolitikk, i organiseringen av det nasjonale pengevesen og i synet på hvordan man skal endre det mellomfolkelige betalingssystem. Den regulering som har vært foretatt, har imidlertid vært mindre effektiv siden landene har brukt ulike midler, med ulik styrke og på u-koordinert måte. Dette har vært en kilde til industrilandenes valuta- og balanseproblemer i senere år, og det danner bakgrunnen for ønsket innen Fellesskapet om å komme fram til en felles håndtering av disse spørsmål i en monetær union.

Opprettelsen av den økonomiske og monetære union vil kunne gjøre paritetsendringer til et mer brukbart middel til å endre på de rela-

tive konkurranseforhold i verdenshandelen og øve en regulerende innflytelse over ulikevektsproblemer i vare- og tjenestebyttet. Kursspørsmålene vil således kunne diskuteres mellom et færre antall parter enn før, nemlig den europeiske monetære unions fellesorganer, USA og Japan, selv om det vil kunne være uoverensstemmelser mellom de enkelte land innenfor unionen likesom det i dag er mellom forskjellige næringsgrener innenfor et land. En vil ikke som nå stå overfor muligheten av konkurrerende og ukoordinerte devalueringer mellom et større antall industrinasjoner. Konsekvensene av å bruke kursjusteringer mellom industrilandene vil derfor bli mer oversiktlige og kontrollerbare.

Behovet for økende valutareserver vil være betydelig redusert når det ikke lenger vil være nødvendig å ha reserver for å møte ulikevekt i betalingene mellom medlemmene av en europeisk monetær union. Denne ulikevekt vil ikke lenger bli håndtert som et betalingsbalanseproblem i tradisjonell forstand, men som en del av områdets interne økonomiske politikk. Det blir ulikevekten i det samlede fellesskaps betalinger overfor den øvrige verden som de vest-europeiske medlemslands valutareserver skal finansiere. Handelen med tredje land er betydelig mindre enn samhandelen innen Fellesskapet.

Beslutningsmyndigheten i den økonomiske politikken og realiseringen av de langsiktige planer.

Rådsresolusjonen sier at «fordelingen av kompetanse og ansvar mellom Fellesskapets institusjoner på den ene side og på den annen side medlemsstatene avhenger av hva som er nødvendig for samholdet i unionen og for effektiviteten av fellesskapstiltakene». Dette må fortolkes ut fra det faktum at balanseproblemet får et annet innhold for unionen enn innenfor de nåværende nasjonalstater. Betalingsbalansen vil endre betydning, idet området utad vil ha én felles betalingsbalanse som vil bli bestemt av forholdet mellom produksjon og etterspørsel i området som helhet, som igjen vil være påvirket av den aktivitetsregulerende politikk de enkelte land fører. Da så vel betalingsbalansen som den økonomiske utvikling for øvrig er fellesanliggender, må også politikken med sikte på å påvirke aktivitetsnivået bli en sak av felles interesse. Også ressursfordelingen innenfor fellesskapsområdet vil i hovedsaken måtte fastlegges av medlemslandene i fellesskap siden et land vil kunne trekke til seg realressurser fra de øvrige medlemsland i strid med disses interesser.

Dette vil få betydning for råderetten over en rekke økonomiske virkemidler. For penge- og kredittpolitikken vil likviditetspåvirkning og generell rentepolitikk måtte fastlegges etter felles retningslinjer. Finanspolitikkens aktivitetspåvirkende effekt vil også måtte fastlegges på fellesskapsnivå. Den nasjonale råderett over valutakurspolitikken og for regulering av kapitalbevegelser til og fra tredjeland vil måtte avvikles. Regulering av det felles kapitalmarked må trekkes opp på fellesskapsnivå. Forutsetningen om at det skal være en fri sirkulasjon av varer, krever dessuten at så vel den generelle merverdiavgift som særavgifter må harmoniseres. Derimot vil personskattelegging og trygdesystemet være underlagt nasjonal råderett. Regionalpolitikken vil også først og fremst forbli en nasjonal oppgave selv om visse regler fastsettes på fellesskapsplan. Regionalpolitiske tiltak fra Fellesskapet må i tillegg ventes utvidet i årene som kommer, delvis som et element i og en forutsetning for gjennomføringen av den økonomiske og monetære union.

Luxembourg-forliket med det enstemmighetsprinsipp som ble fastslått der, sikrer at det er oppnådd en rimelig grad av enighet mellom medlemslandene før beslutninger skal fattes. Dette medfører også at Rådet ikke kan vedta direktiver om ett enkelt lands økonomiske politikk uten vedkommende lands samtykke. På den annen side vil kravet om enstemmighet kunne blokkere viktige beslutninger som med regelmessige mellomrom må treffes for at det økonomiske system skal fortsette å fungere. Faren for at en må forlate enstemmighetsprinsippet for å unngå kriser som kan true Fellesskapets fortsatte eksistens, vil kunne føre til at de enkelte land viser den nødvendige vilje til å inngå kompromisser. Men i samme grad som konflikten løses på denne måten, vil også den formelle vetorett som enstemmighetsprinsippet innebærer miste sin betydning. I relasjon til dette kan arbeidsgruppen konstatere at det fra flere hold innenfor medlemslandene blir hevdet at en styrking av Europa-parlamentets stilling må være en forutsetning for at den økonomiske og monetære union skal kunne gjennomføres.

Gjennomføringen av den økonomiske og monetære union er en komplisert prosess som krever tiltak på en rekke områder. Det er derfor grunn til å anta at det ikke vil være mulig å utarbeide og få godtatt en harmonisk fremdriftsplan som dekker hele feltet. I praksis vil det nok være slik at de konkrete forslag vil omfatte tiltak innenfor en enkelt sektor. Det vil trolig også være slik at de minst kontroversielle tiltak vil komme først. En slik fremgangsmåte vil kunne føre til problemer og dermed nødvendiggjøre beslutninger om tiltak på andre «vanskeligere» områder. På denne måten vil en få en trinnvis utvikling henimot unionens sluttmål, idet mellomstadiene alltid

vil være slik at det er en viss ulikevekt mellom de ulike sektorers «samarbeidsnivå». De ulikevektene som finnes på de enkelte mellomstadier, innebærer at det vil være sterke grunner som taler mot å stanse opp i lengre tid på et slikt stadium. Dette taler for at det på lang sikt er mest sannsynlig at en enten får en fullt utviklet økonomisk og monetær union eller ingen union. Arbeidsgruppen antar for sin del at det er realistisk å regne med at den økonomiske og monetære union vil bli lansert i hovedsaken i samsvar med de langsiktige planene, selv om gjennomføringen lett vil kunne strekke seg utover den forutsatte 10-års-periode.

Konsekvensene for norsk økonomisk politikk av EF's økonomiske og monetære union.

Statsbudsjettet er et viktig virkemiddel for påvirkning av aktivitetsnivået, og det er derfor nødvendig at det på fellesskapsnivå blir trukket opp rammer for de størreltelser som er mest sentrale i denne forbindelse, slik som samlestørrelser som kjøp av varer og tjenester, overføringer, overskudd før lånetransaksjoner, samlet lånebehov (bruk av kontantbeholdning og lånemidler) og dets finansiering. Hensynet til aktivitetsregulering gir på den annen side ingen grunn til å trekke opp rammer for spesielle utgiftsformål.

Harmonisering av grunnlaget for så vel merverdiavgift som for særavgifter vil ikke skape problemer for Norge. Derimot kan det skape større problemer for budsjettpolitikken å harmonisere avgiftssatsene. En kompensasjon av en reduksjon i det offentliges inntekter fra visse avgifter ved å øke direkte skatter og eventuelt også med en skatt på lønnsutgifter, vil innebære et brudd med den hovedlinje man gjennom lengre tid har forsøkt å følge i skattepolitikken, nemlig å få til en forskyvning fra direkte til indirekte skattelegging. I en spesiell stilling kommer de alkoholholdige drikkevarer, hvor den store avstanden i avgiftssatser kan gi grunn til å tvile på om fri bevegelighet for slike varer overhodet kan gjennomføres. Dette er imidlertid heller ikke av noen avgjørende betydning for at en økonomisk og monetær union skal kunne virke etter sin hensikt.

For den norske kredittpolitikken vil det ikke lenger bli mulig på samme måte som hittil å regulere den samlede tilgang på kreditt til norske bedrifter, idet adgangen til å regulere kapitaltransaksjoner med andre medlemsland faller bort. Rentepolitikken vil i utstrakt grad måtte justeres allerede som en konsekvens av en tilslutning til EF med den liberalisering som hittil er gjennomført. En økonomisk og monetær union vil i tillegg føre til at likviditetspåvirkning og generell rentepolitikk vil måtte fastlegges etter felles retningslinjer. For å sikre styringen av penge- og kredittforholdene, må det antas at Fellesskapet vil etablere sentrale pengepolitiske virkemidler, herunder fastsettelse av likviditetskrav og andre kredittpolitiske tiltak med virkning for medlemslandene. Kredittlovens § 15 om regulering av obligasjonslånene på det norske kapitalmarked vil måtte avvikles, men statsbankenes virksomhet vil stort sett kunne fortsette som før. Finansieringen av statsbankene vil måtte skje ved at rentenivået vil måtte tilpasses den alminnelige obligasjonsrente, og en lavere rente på statsbankenes utlån vil kreve rentesubsidier. Dette vil kunne få konsekvenser for budsjettpolitikken.

Forutsetningen om at Fellesskapet gradvis skal innta felles holdninger i internasjonale valutaspørsmål, innebærer for medlemmene en begrensning av adgangen til å føre en nasjonal valutapolitikk. På den annen side gir EF-medlemskap representasjon i organer som treffer beslutninger av betydning for utviklingen. For europeiske industriland som ikke er medlemmer av Fellesskapet, er det ikke gitt at den europeiske monetære union og det internasjonale betalingssystem som den skal virke i, vil virke like stabiliserende på deres valutaforhold som for medlemslandene. Større svingmarginer i valutakursene, muligheten for hyppigere paritetsendringer og en ulik pengepolitikk mellom de viktigste valutaområder kan være årsaker til ustabilitet i valutaforholdene for land som ikke er med i disse områder. For Norge står handelen med Sverige i en spesiell stilling, og en oppskriving av fellesskapsvalutaen i forhold til svenske kroner vil kunne få uheldige konsekvenser for eksporten dit.

Innenfor unionen vil som tidligere nevnt, betalingsbalanseproblemet ha skiftet karakter. Hvis det skulle oppstå et «underskudd» i forhold til de andre medlemsland som følge av at det skjer en utbygging av bedrifter som er sterkere enn landets egne ressurser gir muligheter for, vil opplåningen ikke reise noe finansielt problem for landet som helhet så lenge bedriftene er solide nok til å kunne oppnå de nødvendige lån. Dersom imidlertid et «underskudd» skulle oppstå som følge av at landets næringsliv taper i relativ konkurranseevne, f. eks. som et resultat av en sterkere lønnsøkning i forhold til produktivitetsstigningen i dette land enn i de øvrige land, vil mangelen på balanse slå ut i produksjonssvikt og arbeidsledighet. Innenfor en økonomisk og monetær union vil et land være avskåret fra å bruke så vel valutakursendringer som importrestriksjoner for å rette opp en mangel på balanse. Situasjonen vil da antakelig vanligvis rette seg igjen etter kortere eller

lengre tid ved at lønnsstigningen blir mindre enn i andre land, f. eks. som følge av arbeidsledigheten. Ledighetsproblemet vil imidlertid kunne reduseres gjennom en inntektspolitikk. Hvis ikke konkurranseevnen bedres, vil landet etter hvert kunne få karakter av et tilbakeliggende område, og betingelsene for å bruke unionens regionalpolitiske virkemidler vil være til stede. Utbyggingen av konsultasjonsapparatet for konjunkturpolitikk og økonomisk planlegging på mellomlang sikt har blant annet til formål å unngå at slike situasjoner oppstår. Samarbeid mellom organisasjonene på arbeidstakersiden vil kanskje også kunne bidra til å unngå skjevheter i kostnadsutviklingen landene i mellom.

Inntekstfordelingen og distriktsproblemene.

Holte mener at hvis Norge blir medlem av et EF som etablerer en økonomisk og monetær union, er det grunn til å tro at de tariffoppgjør som gjelder norske lønnstakere, i noe mindre grad enn hittil vil bli preget av oppfatningen i norske organisasjoner og av styrkeforholdet mellom de norske arbeidsmarkedsorganisasjonene. I stedet vil disse tariffoppgjørene antakelig i sterkere grad enn hittil bli preget av oppfatningen i andre EF-lands arbeidsmarkedsorganisasjoner og av styrkeforholdet mellom henholdsvis lønnstakerorganisasjoner og arbeidsgiverorganisasjoner i andre EF-land. Dette begrunnes særlig ut fra mulighetene til å få omfattende kapitaloverføringer fra Norge til andre EF-land og tilgangen av fremmed arbeidskraft. Som et resultat av dette vil sannsynligvis eierinntektsforholdene i Norge, som følge av «markedsmekanismen» og gjennom lønnsoppgjørene, harmoniseres så sterkt med eierinntektsforholdene i andre medlemsland at motivene for å foreta kapitaloverføringer blir forholdsvis svake. En stor tilgang av fremmedarbeidere vil også bidra til at forskjellene mellom lønnssatsene for henholdsvis godt betalt arbeid og dårlig betalt arbeid blir større enn den ellers ville ha vært.

Flertallet sier til dette at det i dag faktisk er mulig å foreta etableringer ute for dem som ønsker det, og tviler på at et EF-medlemskap vil bringe noe vesentlig nytt. Når det gjelder fremmedarbeiderne, mener flertallet at et EF-medlemskap i første rekke får betydning for hvilke land fremmedarbeiderne vil komme fra. Flertallet peker også på at sammenhengen mellom på den ene side fordelingen på lønns- og eierinntekt og på den annen side den personlige inntektsfordeling er nokså uklar, og at det vesentlig er den siste som er interessant i inntektsfordelingsproblematikken.

Når det gjelder distriktsproblematikken, siterer Holte en uttalelse fra Kommisjonen som støtter antakelsen om at norsk medlemskap i EF i alle fall i den første tiden vil forsterke distriktsproblemene. Han mener også at visse virkemidler, som f. eks. etableringsforbud, vil få mindre effekt om Norge blir medlem av et EF der kapitalen kan bevege seg fritt, og at spillerommet for den norske distriktspolitikken vil bli beskåret som følge av EF-medlemskap, f. eks. ved beskrankninger på finanspolitikken og ved det felles regelverk for hvilke distriktspolitiske virkemidler som kan brukes og hvor stor støtten kan være.

Flertallet vil ikke legge for stor vekt på om spillerommet for nasjonale distriktspolitiske virkemidler skulle bli noe redusert. De mener det er sannsynlig at arbeidet med distriktsproblemene vil bli vesentlig forsterket i fremtiden innenfor et utvidet EF, noe som gir rimelig grunn til å tro at virkemidlene vil bli tilpasset de behov som foreligger.

Harstad gymnas trenger fra begynnelsen av neste skoleår

Sivil- eller sosialøkonom

Nytt skolebygg, trivelig miljø. Interesserte bes snarest skrive til skolen, adr. 9400 Harstad eller ringe tlf. Harstad 62 180 med noteringsoverføring.

FINANS- og TOLLDEPARTEMENTET

Konsulent II/førstesekretær

I Planleggingsavdelingen og Økonomiavdelingen er det ledige stillinger som konsulent II/førstesekretær for sosialøkonomer.
Stillingene lønnes i lønnskl. 19/17, begynnerlønn henholdsvis kr. 43 430 og 39 470 pr. år, topplønn kr. 52 090 og 45 970 pr. år. Fra lønnen trekkes 2 pst. innskudd til Statens pensjonskasse. Lønnssatsene ventes å bli regulert opp med virkning fra 1. mai 1972.
Henvendelser kan rettes til ekspedisjonssjef Schreiner, Planleggingsavdelingen, eller ekspedisjonssjef Øien, Økonomiavdelingen.

Søknad med
bekreftede kopier av attester og vitnemål
sendes innen 21. juni 1972 til

FINANS- OG TOLLDEPARTEMENTET,
Administrasjonskontoret,
Oslo-Dep., Oslo 1.

SOSIALØKONOMER

søkes til interessante arbeidsoppgaver i samband med opplegg, bearbeiding og analyse av statistikk. Det mest moderne EDB-utstyr nyttes i arbeidet, og søkere som har kjennskap til EDB, bes opplyse om dette.
Gode arbeidsforhold i et inspirerende miljø.
Lønn som konsulent I, konsulent II eller førstesekretær etter kvalifikasjoner. Begynnerlønnen for nevnte stillinger er henholdsvis kr. 52 090, kr. 43 430 og kr. 39 470 pr. år. Søkere med exam. oecon.-examen vil bli tilsatt som sekretærer med begynnerlønn kr. 32 370 pr. år. (Lønnssatsene er for tiden under regulering).
Pensjonsordning med 2 prosent pensjonsinnskudd.
De som tilsettes, må levere tilfredsstillende helseattest.
Nærmere opplysninger fås ved henvendelse til direktør Petter Jakob Bjerve, tlf. 41 38 20 eller 41 36 60, linje 601.

Skriftlig søknad
med bekreftede avskrifter av eksamensvitnemål og attester
sendes snarest mulig og senest 21. juni d.å. til

STATISTISK SENTRALBYRÅ
Dronningensgt. 16, Postboks 8131,
Oslo-Dep., Oslo 1.

LUFTFARTSDIREKTORATET

KONSULENT II/I

til Økonomiavdelingen.

Arbeidsområdet vil bl.a. omfatte driftsanalyser vedrørende etatens samlede virksomhet, analyse av flyselskapenes økonomiske driftsresultater, utarbeidelse av prognoser og kostnadskalkyler vedrørende virksomhetens økonomiske utvikling på kortere og lengre sikt, driftsøkonomiske analyser innenfor Luftfartsdirektoratets samlede virkefelt og operasjonsanalyser vedrørende visse grener av direktoratets virksomhet. Til stillingen søkes velkvalifisert sivil- eller sosialøkonom med erfaring fra utredningsarbeid og praksis fra arbeidsområdet eller beslektet virksomhet.
Stillingen har tidligere vært utlyst. Tidligere søkere behøver ikke sende inn ny søknad, men vil bli vurdert sammen med nye søkere. Nærmere opplysninger ved kontorsjef Engebretsen i tlf. 33 38 90, linje 877.
Lønnsklasse 19/20.
etter kvalifikasjoner.

Søknader innen 30. mai til

Luftfartsdirektoratet,
Storgt. 10 B, Oslo-Dep., Oslo 1.

Økonomisjef i Troms fylkeskommune

I Troms fylkeskommune skal tilsettes økonomisjef i nyopprettet stilling. Det kreves høyere utdannelse og helst kjennskap til kommunalt budsjett- og regnskapsvesen. Stillingens arbeidsområde omfatter den økonomiske forvaltning av fylkeskommunens virksomhet som hører under fylkesmannens arbeidsområde.
Administrativt er stillingen underlagt fylkesmannen. Den som tilsettes må rette seg etter den instruks som blir fastsatt for stillingen.
Stillingen lønnes etter sjefsregulativets klasse 1, for tiden kr. 73 230,— pr. år hvorfra går innskudd i fylkeskommunal pensjonskasse. Det må på forlangende legges fram legeattest.

Søknad med bekreftede attestkopier sendes

FYLKESMANNEN I TROMS,

Tromsø, innen 5. juni 1972.

KONSULENT-stilling

LEDIG HOS SYKEHUSSJEFEN I TROMS

Arbeidsoppgaver: Offentlige og private helseinstitusjoner, bl.a. driftsrasjonalisering, regnskaps- og budsjettbehandling, organisasjonsplanlegging, lønns- og tariffspørsmål, veiledningstjeneste.
Kontorsted: Fylkeshuset i Tromsø.
Stillingen ønskes besatt med søker med god økonomisk/administrativ utdanning, gjerne siviløkonom eller bedriftsøkonom.
Praksis fra tilsvarende arbeidsområde foretrekkes.
Lønnsklasse 19, begynnerlønn kr. 43 430,— stigende til kr. 52 090,— etter 6 års lønnsansiennitet. Lønnen er under oppregulering fra 1. mai 1972. Tidligere praksis godskrives etter gjeldende regler. Fylkeskommunal pensjonsordning med 2 % medlemsinnskudd. Den som ansettes, må legge fram tilfredsstillende helseattest. En vil være behjelpelig med å skaffe bolig.

Søknad med
bekreftede avskrifter av vitnemål og attester
sendes innen 5. juni 1972 til

SYKEHUSSJEFEN I TROMS,
postboks 595, 9001 Tromsø.

Regnskap — Statens Landbruksbank

Ved Landbruksbankens hovedsete i Oslo skal det i regnskapsavdelingen ansettes en siviløkonom, bedriftsøkonom eller søker med annen kvalifiserende utdannelse eller regnskapspraksis.
Regnskapsavdelingen står nå foran en planleggingsperiode for eventuell omlegging av nåværende magnetbåndorienterte regnskapsrutiner til et system med direkte aksess. Den som ansettes i den ledige stillingen kan således vente en allsidig og lærerik praksis.
Begynnerlønn i l.kl. 17 kr. 37 650,— stigende til kr. 45 970,— etter 8 år. Det kan tilståes antesiperte alderstillegg. Fra regulativlønnen går 2 % til Statens Pensjonskasse. Lønnen er for tiden under regulering.

Søknad med bekreftede attestavskrifter sendes

STATENS LANDBRUKSBANK,
N. Vollgt. 11, Oslo 1
innen 5. juni d.å.

Framsendes som dagsaviser!

OSLO HANDELSGYMNASIUM

Fra kommende skoleår blir det ledig stilling for

SOSIALØKONOM

Søker som også kan overta undervisning i statistikk ved Økonomisk College vil bli foretrukket.

Nærmere opplysninger fås ved henvendelse til
Handelsgymnasiet, Parkveien 65, Oslo 2 — Telefon 44 02 07.
Interesserte bes henvende seg til skolen snarest.

Reiselivsforskning

Utvalg for Reiselivsforskning har som oppgave å fremme forskning innenfor turist- og reiselivssektoren.
Sekretariatet som i dag har tilknytning til Transportøkonomisk Institutt, tar opp forsknings- og utredningsprosjekter for å belyse reiselivsnæringens problemer. Det søker videre å skaffe grunnlag for myndighetenes beslutninger på reiselivsområdet. Utvalget er etablert av Samferdselsdepartementet.
Utvalgets prosjekter fremover vil knytte seg til planlegging, markeds- og strukturspørsmål, distriktsutbygging og økonomisk forhold i reiselivsnæringen.
Til å arbeide med slike spørsmål ønsker Utvalget å ansette (evt. engasjere) en yngre mann med økonomisk eller annen universitets- eller høyskoleutdannelse.
Arbeidet vil gi muligheter til rik faglig utvikling. Hvis rask avgjørelse kan vedkommende regne med plass i Kommunal- og Arbeidsdepartementets videreutdanningskurs i samfunnsplanlegging for by- og regionplanleggere 1972—73.
Ansettelse skjer foreløbig gjennom Transportøkonomisk institutt.
Lønn etter avtale.
Nærmere opplysninger kan fåes ved henvendelse til sekretariatleder Tor Bjercke, tlf. 14 20 90.

Skriftlig søknad sendes snarest til
UTVALG FOR REISELIVSFORSKNING
Stasjonsv. 4,
Oslo 3.

Utgiverpoststed Bergen — Reklametrykk A.s